

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

**Sociální funkce a témata komunikace dobrovolně
bezdětných na portálu klubu *No Kidding! Praha***

Bakalářská práce

Zpracovala: Martina Jokešová

Vedoucí práce: PhDr. Hana Havelková, PhD.

Praha 2011

Anotace

Ve své práci se zabývám fenoménem dobrovolné bezdětnosti, situací, kdy jedinec se vědomě rozhodne rezignovat na vlastní reprodukci. Tento jev je soudobé společnosti stále častěji zaznamenáván, kvůli společenské citlivosti se často stal předmětem mediálního zájmu, zatím však nebyl příliš zkoumán. Existuje řada teorií, které se zabývají bezdětností jako demografickým nebo sociálním jevem, a snaží se její příčiny vysvětlit různými způsoby, obvykle však bez jasnějšího rozlišení dobrovolnosti nebo nedobrovolnosti tohoto stavu, které je obtížně proveditelné. V teoretické části své práce představuji tyto teoretické koncepty právě s akcentem na jejich možnosti explanace dobrovolné bezdětnosti. Dále se snažím popsat specifika dobrovolné bezdětnosti na území České republiky a zasadit problematiku do širšího teoretického rámce, přičemž vycházím z teorie sociálního konstruktivismu a na něj navazuji rozbohem genderových aspektů bezdětnosti, neboť normy, které se s dětností pojí, se v daleko větší míře a s větší přísností týkají žen, než mužů. Poslední část je věnována sdružování dobrovolně bezdětných jako důsledku jejich vyčlenění z většinové dětné společnosti.

V analytické části provádím obsahovou analýzu komunikace českých dobrovolně bezdětných sdružených v české pobočce celosvětové organizace pro dobrovolně bezdětné *No Kidding!*. Cílem je zjistit, jak a proč spolu dobrovolně bezdětní komunikují, jaká jsou nejčastější témata jejich diskuzí a zda má jejich postoj k vlastní reprodukci zásadní vliv na podobu komunikačních obsahů.

Klíčová slova

rodina, bezdětnost, dobrovolná bezdětnost, gender

Annotation

My bachelor thesis deals with a phenomenon of voluntary childlessness, a situation when an individual consciously decides to give up on their own reproduction. This phenomenon of contemporary society is increasingly being detected, due to social sensitivity it has become the subject of media interest, however it has not been studied much. There are many theories that deal with childlessness as demographic or social phenomenon, and seeks to

explain its causes in different ways, but usually without clearer resolution of voluntariness or involuntariness of the status because it is difficult to implement. In the theoretical part of this work I present these theoretical concepts with the emphasis on their possibility of voluntary childlessness explanation. Furthermore, I try to describe specifics of voluntary childlessness in the Czech Republic and set in this issue into a broader theoretical framework, which come out of theory of social constructivism and with follow-up analysis of gender aspects of childlessness. Standards connected with life with children are more concern of women than men. The last part of work refers to the association of voluntarily childless as a result of their exclusion from mainstream society, which prefers lives with children.

In the analytical part I performed a content analysis of communication of Czech voluntarily childless associated in the Czech branch of the global organisation for voluntarily childless called *No Kidding!*. The aim is to determine how and why voluntarily childless communicate with each other, what are the most frequent topics of discussion and whether their attitude towards their own reproduction influence the form of communication content.

Keywords

family, childlessness, voluntary childlessness, gender

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 22. 6. 2011

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Haně Havelkové, PhD. za vedení bakalářské práce, především za důvěru, cenné rady a pomoc při směřování výzkumu, dále pak svým rodičům za podporu, kterou mi poskytovali po celou dobu studia, a Jiřímu za nekonečnou trpělivost.

Obsah

ANOTACE.....	2
KLÍČOVÁ SLOVA.....	2
ANNOTATION.....	2
KEYWORDS.....	3
PROHLÁŠENÍ.....	4
PODĚKOVÁNÍ.....	5
OBSAH.....	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1. ÚVOD TEORETICKÉ ČÁSTI.....	9
2. TEORIE BEZDĚTNOSTI.....	10
2.1. BEZDĚTNOST – DEFINICE POJMU, DIVERZITA JEVU.....	10
2.2. DRUHÝ DEMOGRAFICKÝ PŘECHOD.....	12
2.3. PROČ (NE)MÍT DĚTI – TEORIE VÝVOJE PLODNOSTI.....	14
2.3.1. <i>Teorie individualizace a kulturní změny</i>	14
2.3.2. <i>Teorie racionální volby</i>	15
2.3.3. <i>Teorie sociální anomie</i>	15
2.3.4. <i>Teorie hodnoty dětí</i>	16
2.3.5. <i>Teorie redukce nejistoty</i>	16
2.3.6. <i>Teorie sociálních sítí</i>	17
3. DOBROVOLNÁ BEZDĚTNOST.....	17
3.1. DEFINICE, ETYMOLOGIE.....	17
3.2. REFLEXE DOBROVOLNÉ BEZDĚTNOSTI VEŘEJNOSTÍ.....	18
4. SPECIFIKA BEZDĚTNOSTI V ČR.....	20
4.1. APLIKACE TEORIÍ BEZDĚTNOSTI NA PROSTOR ČR.....	21
4.2. FAKTORY PŘÍSPÍVAJÍCÍ K BEZDĚTNOSTI V ČR.....	22
4.2.1. <i>Partnerství – jeho existence a podoba</i>	22
4.2.2. <i>Bydliště</i>	24
4.2.3. <i>Náboženství</i>	24
4.2.4. <i>Vzdělání</i>	25
4.3. DOBROVOLNĚ BEZDĚTNÍ V ČR.....	25
4.3.1. <i>Výsledky průzkumu mezi českými dobrovolně bezdětnými</i>	26
5. BEZDĚTNOST A GENDER.....	28
5.1. SOCIÁLNÍ KONSTRUKTIVISMUS - RODIČOVSTVÍ JAKO NORMA, BEZDĚTNOST JAKO DEVIACE.....	28
5.2. GENDEROVÝ ŘÁD.....	29
5.3. GENDEROVANOST BEZDĚTNOSTI.....	29
5.4. SITUACE V ČR A TEORIE GENDEROVÉ SPRÁVEDLNOSTI.....	29
6. SDRUŽOVÁNÍ DOBROVOLNĚ BEZDĚTNÝCH.....	31
6.1. CHILDFREE SDRUŽENÍ.....	31
ANALYTICKÁ ČÁST.....	33
7. ÚVOD ANALYTICKÉ ČÁSTI.....	34
8. CHILDFREE SDRUŽENÍ V ČR.....	34
9. METODOLOGIE.....	35

9.1.	TEORIE OBSAHOVÉ ANALÝZY	35
9.2.	STANOVENÍ VÝZKUMNÉHO TÉMATU	36
9.3.	DESIGN VÝZKUMU	36
9.3.1.	<i>Konceptualizace</i>	36
9.3.2.	<i>Poznámky k prostředí výzkumu</i>	37
9.3.3.	<i>Výběr vzorku</i>	38
9.3.4.	<i>Operacionalizace</i>	38
9.3.5.	<i>Zkušební fáze</i>	40
9.3.6.	<i>Analýza</i>	40
9.4.	VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	41
9.4.1.	<i>Stáří příspěvků</i>	43
9.4.2.	<i>Počty komentářů</i>	43
9.4.3.	<i>Pohlaví přispěvatelů</i>	44
9.4.4.	<i>Základní dělení témat diskuze</i>	45
9.4.5.	<i>Dětná témata</i>	47
9.4.6.	<i>Nedětná témata</i>	49
9.4.7.	<i>Vztah k dětem</i>	50
9.4.8.	<i>Vztah k rodičům a projevům rodičovství</i>	51
9.4.9.	<i>Přístup okolí</i>	52
9.4.10.	<i>Postoj k bezdětnosti</i>	54
9.4.11.	<i>Důvody k bezdětnosti</i>	55
9.4.12.	<i>Jak se nestat rodiči</i>	57
9.4.13.	<i>Důvod k připojení k diskusi</i>	58
9.4.14.	<i>Doporučované odkazy</i>	59
9.4.15.	<i>Ostatní dětná témata</i>	60
9.4.16.	<i>Alternativy dětnosti</i>	61
9.4.17.	<i>Společnost</i>	62
9.4.18.	<i>Zájmy, volný čas</i>	63
9.4.19.	<i>Ostatní nedětná témata</i>	64
9.5.	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	65
10.	ZÁVĚR	67
	POUŽITÁ LITERATURA	69
11.	SEZNAM PŘÍLOH	74
11.1.	PŘÍLOHA Č. 1:	75
11.2.	PŘÍLOHA Č. 2:	76
11.3.	PŘÍLOHA Č. 3	77

Teoretická část

1. Úvod teoretické části

M. Cainová v úvodu své knihy o bezdětnosti (Cainová 2001: 5) stručně shrnuje vývoj populačního a demografického chování v USA ve 20. století. Při srovnání biografii tří malých skupin žen ve svém okolí, které od sebe dělí pouhá generace, vysvítá převratnost těchto demografických a celospolečenských změn. Začíná v poválečném období, generací svých rodičů, tedy tou, jež dosáhla dospělosti na přelomu 30. a 40. let. Ze sedmi přítelkyň její matky se všechny brzy vdaly, všechny měly děti, jedna jediná se rozvedla a jen jedna dosáhla odborného vzdělání a to ještě v typicky „ženském“ pečujícím povolání (Oacleyová 2000: 116), jako zdravotní sestra. Stejně velká skupina z autorčiny generace již je dokladem prvních posunů – dvě z těchto osmi byly ve stejném věku již rozvedené, většina z nich měla kvalifikovanou práci, většina se vdávala až okolo třicítky a dvě zatím zůstávaly bezdětné. Tyto ženy, které se octly na prahu dospělosti na počátku 60. let, se totiž staly první generací ovlivněnou příchodem nového vzorce demografického chování, které je ještě výrazněji patrné o generaci později, tedy v generaci autorčiny (nevlastní) dcery. Ve skupince rovněž osmi žen ve věku třiceti let nebyla ani jediná provdaná, žádná neměla dítě a všechny „měly jiné věci na práci“ (Cainová 2001: 10).

Pokud se na stejný vývoj podíváme z hlediska statistiky, čísla jsou ještě výmluvnější. V roce 1964 bylo v USA ve skupině žen ve věku od 15 do 44 let 13,2 % bezdětných, v roce 1976 to bylo už 35,1 %, tedy více než dvojnásobek během pouhých dvanácti let. V jednoznačný prospěch bezdětnosti se čísla přehoupala v 90. letech. Podle dat amerického statistického úřadu¹ bylo v USA v roce 1993 34,1 milionu bezdětných domácností, zatímco těch, v nichž žilo alespoň jedno mladší 18 let, bylo jen 33,3 milionu.

V úvodních odstavcích jsem se snažila naznačit dvě hlavní širší témata, kterými se bude zabývat moje práce. Za prvé dobrovolnou bezdětnost, tedy skutečnost, že řada lidí se z vlastního rozhodnutí nestane rodiči, a za druhé otázku genderovanosti této problematiky.

V analytické části práce provádím obsahovou analýzu diskuze českých dobrovolně bezdětných. Tato diskuze probíhá na internetových stránkách české pobočky celosvětové organizace pro dobrovolně bezdětné s názvem *No Kidding!*. Pomocí frekvenční analýzy

¹ U.S. Census Bureau

zjišťují, co je příčinou jejich potřeby vzájemné komunikace, jaká jsou nejčastější témata diskuzí a zda má jejich postoj k vlastní reprodukci vliv na komunikované obsahy.

2. Teorie bezdětnosti

2.1. Bezdětnost – definice pojmu, diverzita jevu

Bezdětnost lze obecně definovat jako absenci rodičovství v jakémkoliv jeho podobě, tedy jak biologického, tak i kulturního (např. adoptivní) (Hašková a kol. 2006: 12). Základní rozdělení lze odvodit z příčiny – bezdětný stav je buď výsledkem rozhodnutí jedince, nebo je dán příčinou na jeho vůli nezávislou, je tedy buď dobrovolná nebo nedobrovolná. Hranice mezi těmito dvěma základními dimenzemi je však dosti neostrá², např. nedobrovolná bezdětnost způsobená neplodností může díky rezignaci na léčení tohoto zdravotního stavu přejít v dobrovolnou, stejně jako dobrovolně bezdětný jedinec, který rodičovství pouze odkládal, se může rozhodnout svůj názor změnit, rodičovství už ale nelze realizovat a dotyčný tedy po epizodě dobrovolné bezdětnosti nakonec spadá do kategorie nedobrovolně bezdětných. Nejasná hranice reálného prožívání je důvodem, proč nelze dobrovolnou a nedobrovolnou bezdětnost jasně definovat (van Luvenová 2010: 10)³. Níže uvádím dvě možné typologie bezdětnosti. I z prvního diagramu je zřejmé, že důvody a příčiny bezdětnosti jsou různé, stejně jako se může proměňovat délka časového úseku života jednotlivce, v němž tento stav trvá⁴.

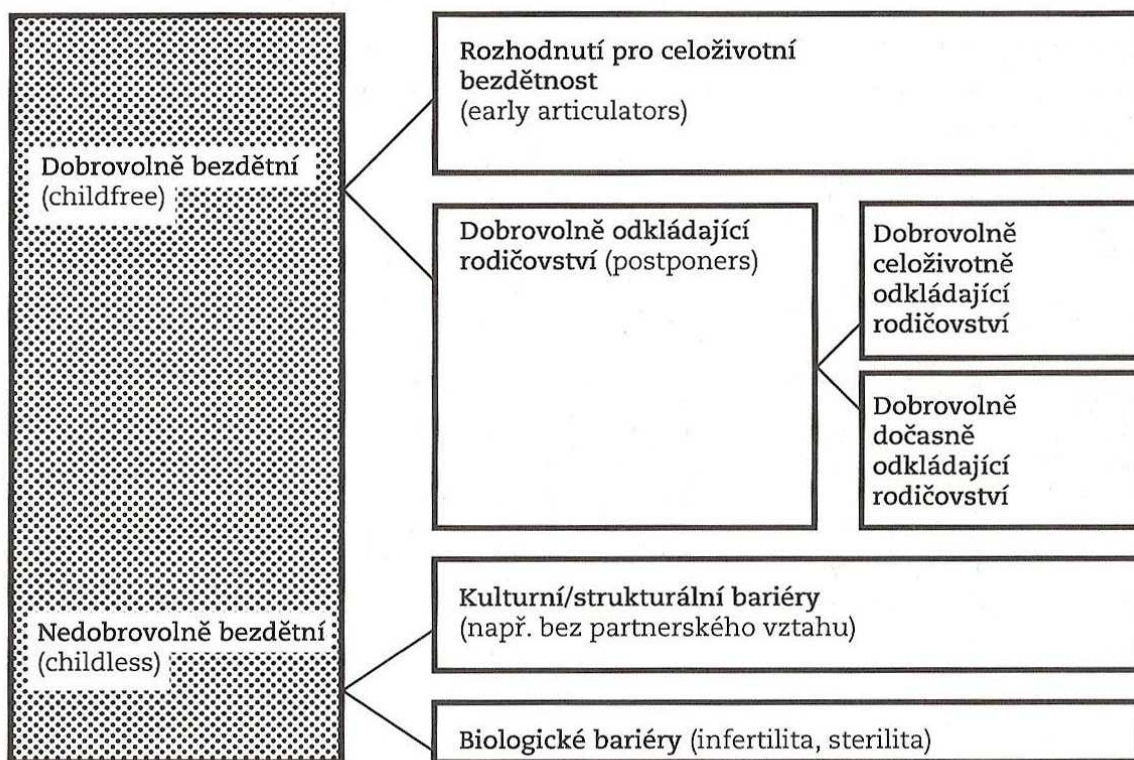
² Což dokládá i skutečnost, že při všeobecných statistických šetřeních (např. Sčítání lidu, domů a bytů apod., která nejsou primárně zaměřena na výzkum problematiky bezdětnosti) není dobrovolná a nedobrovolná bezdětnost rozlišována.

³ Zajímavý je postřeh Hakimové, která tvrdí, že rozlišit od sebe dobrovolnou a nedobrovolnou bezdětnost nebylo možné ani dříve, ovšem z jiných důvodů. Bezdětnost se tehdy pojila s nedostupností manželství, nedostatkem mužů kvůli častým válkám, chudobou a podvýživou. (Hakimová 2000: 52).

⁴ Hašková a další uvedené autorky často sdružují problematiku celoživotní dobrovolné bezdětnosti s otázkami odkládání rodičovství do pozdějšího věku. Z demografického hlediska je to krok logický, nicméně z hlediska samotných dobrovolně bezdětných je znakem nepochopení jejich životního názoru a proto tuto problematiku ve své práci nerozvádím. O konečné bezdětnosti jedince se obvykle hovoří u jedinců ve věku alespoň 45 – 50 let, kdy se dá předpokládat, že dotyčný již tuto kapitolu svého života minimálně zvážil, ne-li uzavřel a příchod dítěte v tomto věku lze očekávat jen velmi ojediněle. Z pochopitelných důvodů se tato hranice týká především žen, u nichž je plodnost omezena věkem. Výjimku u mužů tvoří ti, kteří mají výrazně mladší partnerky, volba rodičovství se pak obvykle řídí podle jejího věku.

Diagram č. 1

Typologie bezdětnosti podle H. Haškové

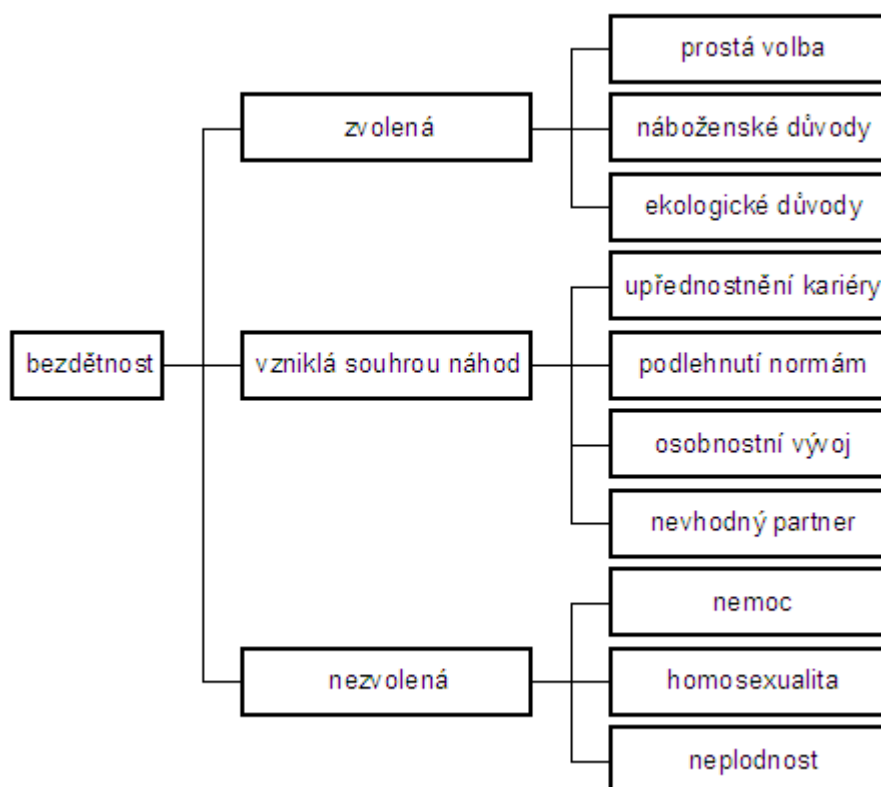

Zdroj: Hašková a kol. 2006: 13

Jinou možnost rozlišování bezdětnosti uvádí Cainová, jejíž dělení klade rovněž důraz na důvody nebo příčiny stavu. Mezi vyhraněné kategorie dobrovolnosti (*childfree by choice*) a nedobrovolnosti (*childfree by chance*) klade navíc možnost, že bezdětnost dotyčných vznikla souhrou náhod (*by happenstance*) – nebyla původně zamýšlená, ale ani nevznikla v důsledku nemožnosti rodičovství uskutečnit.

Diagram č. 2

Typologie bezdětnosti podle M. Cainové

Zdroj: zpracováno podle Cainová 2001: 29, 47 – 48, 86

2.2. Druhý demografický přechod

Z hlediska vědy se již bezdětnost stala předmětem zájmu řady oborů (medicína, psychologie, etika, filosofie, právo – zejména v souvislosti s neplodností a asistovanou reprodukcí). Nicméně do hledáčku společenských věd (zejm. demografie, ekonomie, sociologie, psychologie) se dostala až v okamžiku, kdy na sebe začaly významně upozorňovat její projevy – výrazný pokles plodnosti je totiž jedním z nejméně výrazných prvků velkých sociodemografických změn, které se začaly projevovat na počátku 60. let 20. století a s různým zpožděním se postupně rozšířily do všech zemí euroamerické civilizace (problematika tedy nemá globální rozsah, protože většina příčinných jevů, jak dále uvidíme, jsou charakteristické právě pro „západní“ společnost) (Hašková a kol. 2006: 15). Tato všeobecná ideová a kulturní proměna, která se promítla do mnoha oblastí života, je nejčastěji interpretována jako tzv. druhý demografický přechod⁵ (van de Kaa 1987 in Rabušic 2001: 10,

⁵ Jako první demografický přechod je označována srovnatelně významná proměna demografických charakteristik v 19. století. V důsledku industrializace a urbanizace tehdy v relativně krátkém časovém úseku

173). Giddens označuje stejný společenský jev jako přechod od moderní k postmoderní (pozdně moderní) společnosti (Giddens 1999).

Pro druhý demografický přechod je charakteristické, že kompletně přeměňuje klima společností, které jím prošly, přináší charakteristické strukturální, kulturní i technologické změny (Hašková a kol. 2006: 17; Chesnais in Rabušic 2001: 205). Van de Kaa i Giddens za hlavní průvodní jevy této proměny považují nové formy manželského partnerského chování a významný nárůst bezdětnosti a v důsledku obého postupný pokles plodnosti až pod úroveň prosté reprodukce, tj. pod 2,1 dítěte na jednu ženu. Hakimová za spouštěč změn považuje sexuální revoluci, jež díky masivnímu rozšíření hormonální antikoncepce oddělila sexuální život od reprodukce (Hakimová 2000: 45).

Dalšími rysy nového režimu pak jsou: odkládání rodičovství do pozdějšího věku, odklon od uzavírání manželství směrem k nesezdanému soužití, posunutí centra rodiny od dítěte směrem k samotnému páru⁶ (Ariés 1960), další rozvoj antikoncepčních metod, legalizace potratů (Cainová 2001: 17), různorodost forem rodin i domácností (van de Kaa 1999). Charakteristiku postmoderní rodiny pak lze dotvořit za pomoci Možného, který dále hovoří o názorové diskontinuitě mezi rodiči a dětmi dané skutečností, že větší formativní vliv na děti mají média, a k tezi o nestabilitě párového života přispívá zmínkami o tzv. sériové monogamii, vysoké rozvodovosti a snadnějším rozpadání svazků nesezdaného soužití a liberalizaci žen (Možný 1999). Posloupnost změn druhého demografického přechodu (podle Rabušice) je uvedena v příloze č. 1.

Z uvedeného je patrné, že se jedná o skutečně komplexní přeměnu, dle mého názoru je však obtížně rozhodnutelné, zda za proměnou demografického chování stála proměna kulturních norem, jak tvrdí Rabušic s Možným (Možný, Rabušic 1998) nebo tomu bylo naopak⁷. Ať už dáváme druhý demografický přechod do souvislosti s kterýmkoliv z dostupných teoretických konceptů, které se snaží vysvětlit jeho příčiny a mechanismus, nebo na snahu o jeho vysvětlení zcela rezignujeme, realitu jeho existence demonstrovanou jednoznačně statisticky podchytitelnými (a podchycenými) projevy nelze popřít.

zásadně poklesly hodnoty porodnosti a úmrtnosti. Obecně lze tedy demografický přechod charakterizovat jako náhlou proměnu frekvencí tří základních demografických jevů – porodnosti, sňatečnosti a úmrtnosti. (Horský, Seligová: 1997)

⁶ Ariés hovoří o přesunu od modelu „king-child with parents“, tedy volně přeloženo „dítě a jeho rodiče“, k modelu „king-pair with child“, tj. pár a jeho dítě.

⁷ O problematice usuzování na podmíněnost jevů ve společenských vědách hovoří i Horský a Seligová ve shodě s Georgem Simmelem. Není-li skutečný důkaz pro kauzalitu, má se pouze konstatovat daný vývoj a ne bezdůvodně usuzovat na jeho příčiny. (Horský, Seligová 1997)

2.3. Proč (ne)mít děti – teorie vývoje plodnosti

Výše popsaný demograficko-sociologický pohled popisuje spíše vnější projevy probíhajících změn. Množství autorů se snažilo o odhalení příčin, které k nim vedly, odhalení mechanismů, na jejichž základě se jedinec rozhoduje, a postupně vzniklo množství teorií vysvětlujících náhlý pokles plodnosti. Následující výčet teorií je možno rozdělit na dvě základní větve, charakteristické zdrojem důvodů pro bezdětnost. U první skupiny tyto důvody pramení z proměn hodnot a norem, které se odehrály v souvislosti s druhým demografickým přechodem (někdy též označováno jako kulturní přístup, typickým zástupcem je teorie individualizace), druhá skupina klade důraz především na strukturální bariéry (teorie racionální volby, anomie), některé stojí na hranici mezi nimi (teorie hodnoty dětí). (Názvy kapitol podle Hašková 2009: 40 – 54.)

2.3.1. Teorie individualizace a kulturní změny

R. Inglehart (1977) nabízí jako vysvětlení takzvanou tichou revoluci, což je jím ustanovený termín pro změny hodnot, ideálů a v důsledku i životního stylu, které mají kořen v poválečném relativním materiálním dostatku. Generace, které se již necítily akutně ohroženy nedostatkem, přeorientovaly v duchu obecné (psychologické) teorie nižších a vyšších potřeb (Maslow 1943) svůj zájem na naplnění potřeb nemateriálního charakteru. Tedy místo prosperity v ekonomickém slova smyslu stojí na vrcholu jejich hodnotového žebříčku naplnění vlastních ideálů, sebeprosazení, budování vlastního životního příběhu a kvalita vlastního života (Inglehart 1977). V takto postavené biografii kladoucí důraz na individualitu pak pro zakládání rodin není příliš místa.

V tomto duchu argumentuje i Giddens, ovšem centrem jeho zájmu je důraz na individualitu v intimním životě, který je zbaven prokreativní funkce a soustředí se na emocionální prožitek. To ovšem přispívá nestabilitě partnerských svazků, Giddensova *confluent love* je láska aktivní a podmiňovaná, nesnese se s romantickým provždy, je to ideální „čistý vztah“ a nemusí být heterosexuální (Giddens 1992 in Možný 1999: 215). Lze předpokládat, že důsledkem takto pojatých vztahů by mohlo být odkládání rodičovství (Hašková 2009: 41), či přímo rezignace na něj.

Zvýšený důraz na emocionalitu považuje za příčinu nízké plodnosti i de Singly. Podle něj emocionální pouto nahradilo ve funkci základu soudržnosti postmoderní rodiny ekonomickou nutnost, která držela pohromadě rodinu tradiční, i potřebu udržení společenského statusu, která udržovala rodinu moderní (de Singly 1999). Emocionalita je však příliš nestabilní základ pro partnerské svazky a ty pak pro svůj krátkodobý charakter

neposkytují jejich aktérům dostatečný pocit bezpečí, zázemí a stability a tudíž ani nevybízejí k investici do rodičovství. (Hašková 2009: 41).

2.3.2. Teorie racionální volby

Beckerova (Becker 1960 a 1981 in Hašková 2009) teorie racionální volby převádí situaci, kdy se pár rozhoduje, zda mít dítě, na čistě spotřebitelskou otázku, která je posléze zodpovězena čistě ekonomickým kvantitativním způsobem. Dítě je zde uvažováno jako zboží, po němž je poptávka, ale s jeho „pořízením“ jsou spojeny určité náklady. Ty se dělí na přímé, tedy skutečně vydané finance, a na náklady ztracených příležitostí, tedy v podstatě ušlý zisk (péče o malé děti vede ke stagnaci jak profesního růstu, tak mzdy – Hašková 2009: 43). Ve prospěch plození pak může působit např. stát tím, že pomocí daňového zvýhodnění rodin s dětmi nebo jiného nástroje sociální politiky sníží přímé náklady.

Užitek, který dítě přináší, je přímo úměrný jeho kvalitě, jeho úspěšnosti, příprava na cestu za takovým úspěchem je však spojena s dalšími a dalšími náklady (školné, jazykové kurzy, náklady na profesionální vybavení mladých sportovců atd.) Výsledkem je tak začarovaný kruh posilující se zpětné vazby – čím méně dětí, tím jsou vzácnější a tím více do nich musíme investovat, abychom posílili jejich šance na úspěch. Čím jsou ale děti nákladnější, tím méně si jich můžeme dovolit (Beck 1992: 116; Možný 1999: 207), pokud vůbec nějaké, a pokud jsme ochotni nechat se do této smyčky vtáhnout.

Easterlin pak staví odpověď na otázku, zda mít či nemít dítě, do spojitosti s vlastní konkurenceschopností jednotlivce na trhu práce. Tvrdí, že silné ročníky mají méně dětí, protože jejich prosazení na trhu práce a zejména vstup na něj je obtížnější, v důsledku toho odkládají vstup do manželství i rodičovství (Easterlin 1976). S předchozí teorií je spojuje především představa jakési vnější bariéry, která brání přirozenému vývoji plodnosti, je překážkou hladkému průběhu rodičovství a potenciální rodič „racionálně odpoví“ rezignací na něj.

2.3.3. Teorie sociální anomie

Termín anomie poprvé uvedl v sociologii Durkheim, který ji charakterizoval jako situaci, kdy se proměňují sociální normy a nastává sociální chaos – stará pravidla již nejsou platná, nová však dosud nejsou jasně stanovena a jedinec se v této situaci cítí dezorientován, odcizen a není si jist vlastními vyhlídkami do budoucnosti. Merton pak Durkheimovu teorii specifikoval – dle jeho pojetí nastává anomie v okamžiku rozkolu kulturních a sociálních norem, mezi realitou a uznávanými normami. Jedinec plánuje svůj život podle pravidel dané kultury v rámci jejích institucí a za jejich pomoci, v okamžiku, kdy se však promění jedna

z těchto složek, dochází k nejednotě systému, jedinec pocítuje disharmonii mezi svými cíli a prostředky, jimiž jich lze dosáhnout, což dle Mertonova naplňuje definici anomického stavu. (Merton 1957 in Giddens 1999: 193; Merton 1938 a 1966 in Hašková 2009: 45).

V extrémním případě, jež uvádí Durkheim, mohou tyto pocity člověka dohnat až k sebevraždě (Durkheim 1897 in Giddens 1999: 23), z hlediska zkoumání bezdětnosti lze uvažovat tím směrem, že nejistá budoucnost není příliš vhodným prostředím pro plánování dlouhodobých závazků, jakým je výchova potomka.

2.3.4. Teorie hodnoty dětí

Tato teorie více než důvody bezdětnosti zkoumá, proč lidé v euroamerickém prostoru navzdory všem překážkám, které proti tomuto kroku stojí, stále ještě nějaké děti mají, tedy proč porodnost neklesá až k nule. Důvody lze odvodit od historického vývoje rodiny – základním úkolem tradiční rodiny bylo obstarat hospodářství a uživit všechny lidi na něm žijící, rodina byla spíše ekonomická jednotka (významově blízko řeckému oikós a římské familia). V tomto smyslu se také utvářel vztah rodičů k dětem – děti byly především pracovní síla (Hakimová 2000: 53; Giddens 2000: 72 – 73). Ostatně až do počátku 19. století⁸ nebylo dětství chápáno ani jako samostatná vývojová fáze lidského života – dítě bylo jen malý dospělý (Ariés 1960 in Seligová, Horský 1997)⁹. Oproti tomu v dnešní době již je rodina oproštěna od těchto praktických funkcí, o sociální zabezpečení se stará stát, dětská práce byla zakázána a rodina se zmenšila na rodinu nukleární (rodiče a děti). Dítě se v moderních a postmoderních časech stalo hodnotou samou o sobě¹⁰. Je ovšem nabíledni, že tím snáze je možné děti jednoduše nemít – pokud ve vlastních potomcích tuto hodnotu nevidíme, prostě je nebudeme mít, stejně jako si nepořídíme jiný (třeba i hmotný) statek, pokud po něm netoužíme. Jedná se vlastně o teorii racionální volby aplikovanou na emocionální oblast.

2.3.5. Teorie redukce nejistoty

Další teorie, která navazuje na teorii racionální volby, se opírá o pojem (životní) jistoty. Racionalita je zde pojata jako samozřejmá tendence jedince inklinovat k takovým rozhodnutím, která minimalizují možnost neúspěchu na jakémkoliv poli. Podle Friedmana (Friedman 1994 in Hašková 2009: 46 – 48) jedinec upřednostňuje rozhodnutí, které představuje určitý risk (zde mít dítě, které se např. „nepovede“) před nejistotou (zde nemít

⁸ Zmíněný model se týká období starověku, středověká rodina již akcentovala i pokrevní vazbu, rodina znamenala celý rozvětvený rod.

⁹ Badinterová spolu s Ariésem kladou rozhodný okamžik do roku 1762, kdy vyšla kniha Jeana-Jacquesa Rousseaua *Emil čili o výchově*. (Badinterová: 1998, 35-36)

¹⁰ Hoffmanová a Hoffman uvádějí celkem devět základních emocionálních významů, které má dnes dítě pro své rodiče (Hoffmanová a Hoffman: 1973 in Hašková: 2007, 46).

dítě vůbec a naprosto tedy rezignovat na možnost, že by se „povedlo“). Friedman řadí rodičovství mezi takzvané globální strategie redukce nejistoty ukotvením sebe sama v relativně pevných sociálních vztazích (vedle vstupu do manželství a budování kariéry). Rovněž je možné použití narození potomka pro posílení nejistého vztahu.

Tato teorie tak v důsledku může stát proti teorii racionální volby – podle té by totiž jedinec, který se cítí ohrožen např. nestabilní situací na trhu práce, nebo cítí nejistotu ve vztahu, měl rozhodnutí stát se rodičem odložit, zatímco podle teorie redukce nejistoty by to jeho rozhodnutí naopak mělo ovlivnit pozitivním směrem a uspíšit. Roli zde hraje fakt, že záležitosti risku může člověk ovlivnit svou volbou, může je tedy do jisté míry dostat pod svou kontrolu, zatímco z vnějšku přicházející nejistotu nikoli. Vždy záleží na mnoha faktorech, která motivace převáží.

2.3.6. Teorie sociálních sítí

Tato teorie vychází z Bourdieho definice sociálního kapitálu, který vzchází z pole známostí, tj. sociální sítě, s jejíž pomocí se člověk umisťuje ve společnosti a které využívá k stabilizaci a posilování vlastní pozice (Bourdieu 1998). Putnam (2001) jej identifikoval jako souhrn několika rysů společnosti (sítě, normy a důvěra), které zajišťují koordinaci a spolupráci jejích členů, vedoucí ke společnému prospěchu. Pro studium bezdětnosti je podstatná především skutečnost, že jedinec je silně ovlivněn normami, které ostatní členové jeho sítě uznávají a jejichž dodržování je (pozitivně i negativně) sankcionováno. Z toho vyplývá, že bezdětnost vlastně posiluje sama sebe – je-li jedinec začleněn do sítě, kde je bezdětnost uznávanou normou, nebo alespoň není opovrhována, je větší pravděpodobnost, že sám zůstane bezdětný. Takto vznikající pocit sounáležitosti je velmi důležitým prvkem pro sdružování dobrovolně bezdětných.

3. Dobrovolná bezdětnost

3.1. Definice, etymologie

Už bezdětnost samotná je upozadovaná a zatracovaná sestra dětnosti, obalená negativními přívlastky upozorňujícími na nedostatečnost, neschopnost, nekompletnost člověka, který je jejím nositelem (van Luvenová 2010: 9). Jedná-li se navíc o bezdětnost dobrovolnou, zvolenou, je navíc považována za znak sobectví a nedospělosti. Na vině je normativita rodičovství (van Luvenová a Gillespie 2000: 5,7), o níž se podrobněji rozvádím v kapitole o sociální konstruktivismu. Bezdětnost je vždy negativním vymezením proti

dětnosti, rozděluje lidi na rodiče a ne-rodiče, přičemž být ne-rodičem je (rodiči) považováno za nedostatek. Rodiče i bezdětní se vlastně vždy nějakým způsobem vztahují ke stejnému bodu, k dítěti.

Dokladem je i samotná skladba slova. Jazyk klasifikuje, kategorizuje, znak je neodmyslitelnou součástí označovaného a negativní předpona „bez“ tak odkazuje na domnělou neúplnost, tak snad i na negativní hodnocení označovaného jevu většinou uživatelů jazyka¹¹ (Peregrin 1999). Dobrovolně bezdětní se snaží z této negativní definice vymanit tím, že sami sebe označují termínem „childfree“. „Free“ tedy svoboda, volnost ve slově *childfree* má naopak značit spokojenost childfree osob s tímto stavem (Lafayette 1995 in Cainová 2001: 20), cítí se doslova „osvobození od dětí“. Rodiče a jiné osoby, které vyznávají propopulační názory, jsou nazýváni *breeders*, česky breedeři (od angl. *breed*, chovat), nebo též dětní. H. Víznerová ve své analýze (Hašková a kol. 2006) používá pro překlad slova *breeder* výraz „chovatel“, ten se ale mezi českými dobrovolně bezdětnými ani v dostupné literatuře neuchytil.).

Rodičovství a nerodičovství ve vnímání lidí leží na jakési ose, kde na jedné straně leží vyžadovaný extrém sebeobětujících se rodičů (ovšem i mezi nimi jsou rozdíly a některé druhy rodičovství jsou hodnoceny výše než jiné¹²) a na druhé straně extrém sobeckých nerodičů (van Luvenová 2010: 11). Tato dualita zakládá na třecí plochy mezi dvěma vzniklými skupinami (van Luvenová a Gillespie 2010: 6).

3.2. Reflexe dobrovolné bezdětnosti veřejnosti

Pro (rodičovskou) veřejnost je volba bezdětnosti nepochopitelným krokem, což je snad dáno tím, že si dobrovolně bezdětného představí dle obvyklého klišé – single kariérista/kariéristka, který/á nemá ráda děti, což je v současné společnosti „věku dítěte“ neodpuštělný zločin. Z této představy vyplývá několik nejčastějších bodů sporu mezi rodiči a dobrovolně bezdětnými.

Nejčastěji bývá bezdětným vyčítána sobeckost, sebestřednost a nezodpovědnost (Hašková a kol. 2006: 80 – 84) bezdětní však tyto charakteristiky většinou rozhodně odmítají¹³. Argumentují vlastními aktivitami v ochraně zvířat a přírody, charitě a vůbec tzv. globálních problémech. Vlastní neplození naopak považují za nejvyšší akt nesobectví a

¹¹ Totéž platí pro anglický výraz *childless*, přípona *-less* má rovněž negativní nádech a značí nedostatek.

¹² Hovoří se o hierarchii rodičovství, na jejímž vrcholu stojí rodičovství genetické a biologické, pod ním rodičovství vzniklé asistovanou reprodukcí a na posledních dvou příčkách rodičovství adoptivní následované pěstounstvím. (Hašková: 2009, 133 – 141, van Luvenová a Gillespie: 2000, 11).

¹³ Někteří ale charakteristiku sobeckosti v tom smyslu, že se soustředí na svůj život, svou práci a své koníčky, přijímají (Víznerová in Hašková, Šalamounová, Víznerová, Zamykalová: 2006, 82).

altruismu, protože se tak nepodílejí na přelidnění, vyčerpávání neobnovitelných zdrojů planety a ekologických škodách.

Dalším častým argumentem proti jejich volbě bývá vyhrožování bezdětným stářím, v němž se o dotyčné nebude mít kdo postarat. V souvislosti s tím jsou považováni za černé pasažéry sociálního systému, do kterého nepřispívají (dalším daňovým poplatníkem), ale budou z něj čerpat (důchod, zdravotní péči, ad.). Na to bezdětní odpovídají, že podle nich je znakem sobectví mít děti z těchto zistných důvodů. V obou případech tak vlastně obracejí argumentaci rodičů proti nim samotným.

Rodiče tvrdí, že kdo nepoznal krásy rodičovství, zůstává ochuzen o zkušenost, kterou mu nic nemůže nahradit. Bezdětní namítají, že než být špatným rodičem, je lépe nebýt rodičem vůbec, případně rodiče obviňují, že hlavním důvodem, proč bezdětné tak kritizují, je skutečnost, že jim závidí, představují totiž jejich ztracený bezdětný život (Hašková a kol. 2006: 87).

Rodiče svou otevřenou kritikou vystavují dobrovolně bezdětné velkému tlaku své rozhodnutí buď změnit, nebo alespoň řádně argumentovat, byť bezdětní sami tuto potřebu obvykle nemají. Na nejčastější výhrůžky tak odpovídají odkazem na sociální roli státu v péči ve stáří, nebo vlastní schopností ušetřit si z prostředků, které neinvestují do dětí; odkazem na to, že právě zkušenosti rodičovství jsou tím, čemu se chtějí vyhnout nebo naopak, že možnost emocionálního „pečovatelského“ vyžití lze získat i jinde, než na geneticky vlastních dětech (van Luvenová 2009: 10).

Rozhodný bod v jejich sporu a znakem naprostého nepochopení ze strany rodičů je pohrůžka, že si dobrovolně bezdětný jednou svou volbu rozmyslí. Dobrovolná bezdětnost není obvykle rozmarem, ale vážně míněným životním postojem. Míra shody mezi deklarovanými preferencemi vlastní reprodukce a následným chováním se ukazuje být vysoká a stabilní (Hašková 2009: 120). Jediné, co dobrovolně bezdětní od společnosti očekávají a chtějí, je možnost svobodné volby učiněné bez nátlaku bližšího či vzdálenějšího sociálního okolí, respekt k této volbě a její uznání jako legitimní životní cesty, stejně jako oni (ve většině případů) respektují rozhodnutí rodičů mít si dítě (Hašková a kol. 2006: 86).

Z tohoto důvodu je zajímavé sledovat důvody a motivace, které je vedou navzdory společenskému opovržení a jisté míře sociální exkluze plynoucí z odlišného životního stylu k setrvání v jejich životním postoji. Houseknechtová (1987 in Rabušic 2001: 171) uvádí základní stupnici důvodů, které dobrovolně bezdětné páry uvedly jako určující pro jejich rozhodnutí. Pořadí odráží frekvenci uváděných motivů:

1. osvobození od odpovědností spojených s výchovou dítěte
2. spokojenější vztahy v manželství
3. ohled na pracovní kariéru ženy
4. finanční výhody
5. obavy z populačního růstu
6. všeobecná nechuť k dětem
7. negativní zkušenosti z vlastního dětství, které vedou k pochybnostem o vlastních rodičovských schopnostech
8. obavy z fyzických nároků těhotenství, porodu a z fyzické rekonvalescence
9. obavy plodit děti do „takového světa, v němž se nacházíme“

Zdroj: Rabušic: 2001, str. 171 – 172

4. Specifika bezdětnosti v ČR

I v ČR se při zkoumání problematiky rostoucí bezdětnosti uplatňují výše uvedené teorie, přičemž zásadní pozornosti se dostalo aplikaci především dvou z nich, ale žádný z autorů zatím nepřinesl rozhodující důkazy (Rabušic 2001: 205).

Zastánci teorie proměny hodnot a norem, mezi něž patří Rabušic, Možný, Burcin, T. Kučera, Loužek a Pavlík (Rolečková 2006) dávají změny po roce 1989 do souvislosti se zpožděným a o to bouřlivěji probíhajícím druhým demografickým přechodem.

Specifickým rysem vývoje plodnosti v ČR je jeho zpoždění proti západnímu prostoru. Socialistický režim, který zde až do roku 1989 vládl, se vyznačoval silnou podporou porodnosti – jednak skutečnými sociálně-politickými rozhodnutími, která reprezentuje především silná podpora rodin s dětmi v 70. letech (důsledkem je silná generace tzv. Husákových dětí), za druhé pak obecným společenským klimatem. Řada lidí, znechucená děním na veřejné scéně i praktickou nemožností realizace na trhu práce či jiné svobodné či nezávislé aktivity (Rabušic 2001: 215), se z veřejného života stáhla do soukromí. Někdy se hovoří o takzvané vnitřní emigraci, která byla kořenem například známého českého fenoménu chalupářství, z hlediska socio-demografického je však důležitá především skutečnost, že rodina se stala jedním z mála útočišť člověka před neuspokojivou situací a v důsledku toho se porodnost držela na (uměle vyvolané) vysoké úrovni až do konce 80. let¹⁴. Změny spojené

¹⁴ Viz graf v příloze č. 2.

s druhým demografickým přechodem se tedy v ČR stejně jako v celé východní Evropě¹⁵ začaly projevat až se zpožděním takřka 30 let.

Po uvolnění v roce 1989 vyvstala před mladou generací nebývalá řada možností seberealizace – možnost cestovat, studovat, podnikat a jiné vyústily v to, že vstup do manželství a založení rodiny ztratily svou výlučnou pozici jediné životní volby (Rabušic 2001). Demografické následky jsou zřejmé a Rabušic je obecně charakterizuje adjektivem „nízký“, čímž odkazuje na předchozí stav, pro který vybral za charakteristické adjektivum „vysoký“. Od počátku 90. let tedy dochází k rapidnímu *snižování*¹⁶ všech sledovaných demografických ukazatelů – porodnosti, sňatečnosti¹⁷, potratovosti (Rabušic 2001: 215). Rabušic i Možný tyto změny považují za zcela přirozený a správný vývoj, jímž se česká populace vřazuje do rodiny moderní evropských společností (Rabušic 2001: 238; Možný 2002: 183), narozdíl od strukturalistů, kteří situaci považují za katastrofální a volají po propopulačních opatřeních¹⁸.

4.1. Aplikace teorií bezdětnosti na prostor ČR

Zastánci a zastánkyně strukturálního přístupu (teorie racionální volby) mezi něž se řadí například Rychtaříková, Andrlé, Fialová, Horská a M. Kučera (Rolečková, 2006) tvrdí, že za změnami stojí vysoká nezaměstnanost, inflace, růst cen, nízké mzdy, snížení úrovně sociálního zabezpečení, přetrvávající nedostatek cenově dostupného bydlení ad., tedy všeobecně strukturální bariéry společně zapříčiňující snížení životní úrovně obyvatelstva. Pokles porodnosti je tak pragmatickou odpovědí na vysoké náklady transformace české společnosti po roce 1989.

Z tohoto hlediska by na prostor ČR mohla být velmi dobře uplatnitelná Easterlinova teorie konkurenceschopnosti na trhu práce. Silné ročníky 70. let se v ČR dostaly do věku, kdy se obvykle zakládají rodiny¹⁹, právě na počátku 90. let. Pollnerová však ve svém výzkumu

¹⁵ Fialová (2000: 10) zmiňuje, že v období po druhé světové válce a pod vlivem reálného socialismu se v ČR dočasně prosadil jihovýchodní (východoevropský) typ rodiny. Dlouhodobým vývojem území ČR spadá do typu severozápadního. Hranicí mezi těmito dvěma základními typy historického utváření rodiny je spojnice mezi městy Petrohrad a Terst. (Hajnal in Horský, Seligová: 1997) V tomto období to znamenalo, že porodnost v našich zeměpisných šířkách stoupala, zatímco v zemích se západním rodinným typem začala právě pod vlivem nadcházejícího demografického přechodu klesat.

¹⁶ Rovněž patrné z grafu v příloze č. 2.

¹⁷ Z demografických analýz české populace je patrná přetrvávající korelace mezi sňatečností a porodností, narození dítěte stále předchází uzavření sňatku. (Rabušic: 2001, 215; Hašková, Šalamounová, Víznerová, Zamykalová: 2006, 14)

¹⁸ Míra bezdětnosti ovšem stoupá i v zemích s výrazně prorodinnou politikou, jako je Norsko a Švédsko (Hakimová, 2000, 51)

¹⁹ Záměrně se vyhýbám přesné definici tohoto věku, odkládání rodičovství je totiž právě jedním z projevů probíhajících změn. V období před rokem 1989 se první děti rodily nejčastěji ženám ve věku 20 – 24 let, v průběhu 90. let se tento věk posunul na 25 – 29 let a v nastoleném trendu odkládání rodičovství do vyššího věku se pokračuje.

tuto možnost prakticky vyvrátila s tím, že vývoj na pracovních trzích je nepředvídatelný a právě jeho stav je zde rozhodující (Pollnerová 2001 in Hašková 2009: 44).

Rabušic s Marešem uvádí, že situace přelomu 80. a 90. let jednoznačně naplňuje podstatu anomického stavu, jak byl popsán výše (Rabušic a Mareš 1996: 175). Součástí pádu východního bloku byla pochopitelně zásadní přeměna norem, hodnot a společenských institucí, což je dlouhodobý proces, při němž dochází k situaci, kdy staré normy jsou jednoznačně zpochybněny a instituce s nimi spojené jsou nefunkční, ale nové se ještě nevytvořily či nejsou stabilizované. Anomické pocity sice nemusí zakoušet celá populace rovnoměrně (tamtéž: 181, 182), nicméně historický vývoj a vývoj porodnosti zde korelují.

Jako nepřilíš vhodná se pro vysvětlení proměn v českém prostředí ukázala teorie hodnoty dětí. Mareš (2000 in Hašková 2009: 47) při svém empirickém výzkumu zjistil, že české ženy vidí v dětech především hodnotu emocionální, cení si jedinečného vztahu mezi matkou a dítětem a mateřství pojí s osobnostním růstem (viz též Kolářová a její výzkumy preferencí mezi studenty středních škol – 2010: 35). To je ovšem ve zřejmém rozporu s vývojem porodnosti.

Naopak jako funkční se ukázala teorie redukce nejistoty, ovšem vždy je třeba brát v úvahu i všechny faktory, která životní rozhodnutí mohou ovlivnit (viz dále). Ženy a muži v regionech s vysokou nezaměstnaností častěji volí rodičovství jako strategii k redukci nejistoty, protože nemají na výběr mnoho jiných alternativ, daleko méně častěji se tak ale stává u jedinců s vyšším dosaženým stupněm vzdělání (Hašková 2009: 49, 176).

Teorie sociálních sítí nebyla dosud v ČR reflektována.

4.2. Faktory přispívající k bezdětnosti v ČR

Ve skupině lidí narozených v roce 1954 na území tehdejšího státu vstoupilo do manželství před dovršením 25 let věku 90% žen a dvě třetiny mužů, více než dvě třetiny žen v tomto věku měly už alespoň jedno dítě. O 20 let později, tedy v době, kdy do stejného věku vstoupila generace narozená v polovině 70. let, je již patrný pokles počtu lidí, kteří se k takovým krokům rozhodli. Ve skupině lidí pod 25 let je jen necelá třetina ženatých mužů a méně než 60 % provdaných žen, dítě má pouze polovina z nich (a následuje další pokles, u žen narozených v roce 1980 už má dítě před dovršením 25 let pouze jedna čtvrtina – Hašková 2009: 70). Hašková (2009) vysledovala několik základních faktorů, které chování ovlivnily.

4.2.1. Partnerství – jeho existence a podoba

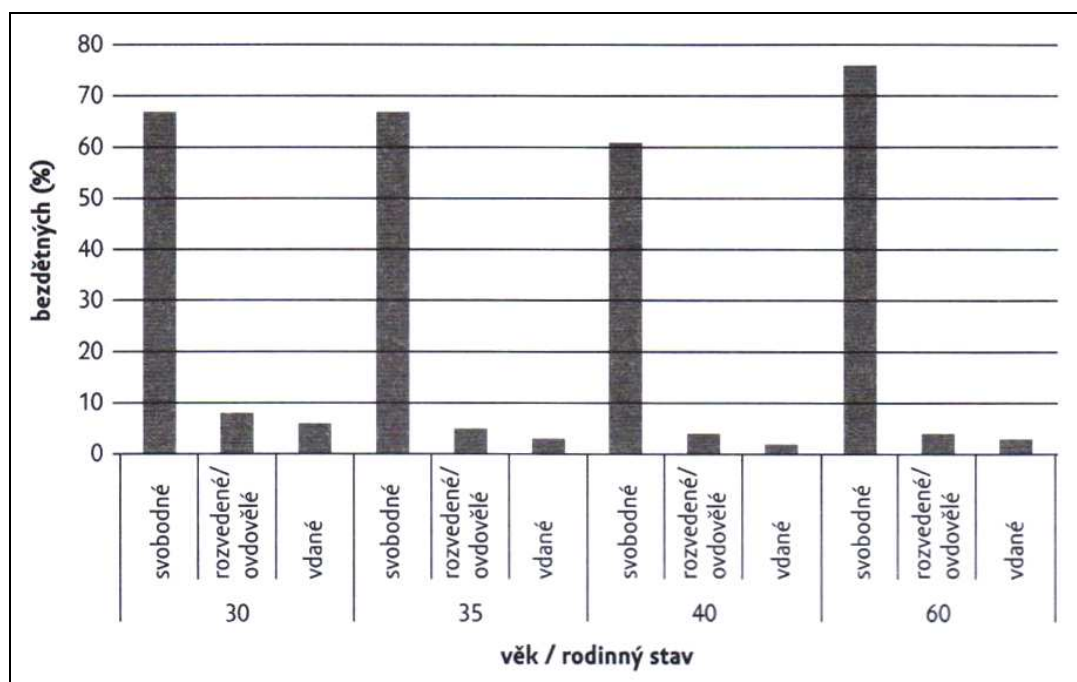
Nejčastěji bezdětnými zůstávají i nadále svobodní lidé, i když se příčinný vztah mezi uzavřením manželství a rodičovstvím rozvolňuje. Nově vstup do manželství neznamená

automaticky početí dítěte nebo alespoň uvažování o něm, existují manželské páry, které rodičovství odkládají, dlouhodobě nebo zcela. Opačně ale lze jednoznačně hovořit o přetrvávajícím trendu souvislosti početí dítěte a následného uzavření manželství, nízká sňatečnost je spíše důsledkem než příčinou nízké plodnosti.

Velkou roli zde sehrává vzdělání – v roce 2001 je po pěti letech manželství dále bezdětná každá pátá vysokoškolačka, ale 92% žen bez maturity už alespoň jedno dítě má. Největší nárůst bezdětnosti lze sledovat u partnerů žijících v nesezdaném soužití nebo dalších formách nového individualizovaného soužití (zcela bez partnera, s přáteli a tzv. žití spolu odděleně, kdy partneři deklarují svůj vztah, ale každý si ponechává své vlastní bydliště (Hašková 2009: 73). Uvedené dokládá graf. Preference tzv. single života (bez partnerství) zůstává ale v české společnosti marginální, zejména v porovnání s jinými zeměmi (např. Velká Británie) – procento takto žijících sice stoupá, ale dotyční nevyjadřují s tímto stavem spokojenost a do budoucna by si přáli jej změnit.

Graf č. 1

Podíl bezdětných žen ve věku 30, 35, 40 a 60 let podle jejich rodinného stavu (rok 2001)

Zdroj: Hašková 2009: 71

Významnou roli hraje také podobnost partnerů v různých směrech – zejména co se týče věku a dosaženého stupně vzdělání (van Luvenová 2010: 18). Partneři s větším věkovým rozdílem zůstávají častěji bezdětní, výjimku tvoří muži s výrazně mladšími partnerkami,

reprodukční plány páru se pak řídí věkem partnerky, tato výjimka je však na druhé straně vyvážena páry, v nichž alespoň jeden z partnerů již má dítě či děti z předchozího partnerství a další již neplánuje. Rozdílnost v dosaženém stupni vzdělání se překvapivě neukázala jako významná (Hašková 2009: 83) (lze uvažovat v rámci teorie redukce nejistoty, že by tento stav mohl být zdrojem nejistoty pro stabilitu páru a vedl tedy k vyšší pravděpodobnosti, že si pár pořídí dítě).

4.2.2. Bydliště

Velký podíl bezdětných v populaci lze nalézt dle očekávání v hlavním městě, neboť je zde nejvyšší koncentrace vysokoškolsky vzdělaných. Ze stejných důvodů je jich vyšší počet i v dalších velkých městech: Brno, Ostrava, Olomouc, Plzeň, ve věku 30 let je zde bezdětná více než pětina žen²⁰. Lze tedy jednoznačně usoudit na souvislost mezi velikostí místa a bydliště a mírou bezdětnosti. Poněkud překvapivé je ovšem zjištění, že ještě větší koncentrace bezdětných je na nejmenších obcích s počtem obyvatel méně než 200, nicméně vzhledem k počtu lidí v relevantním věku žijících v těchto obcích to není statisticky příliš významná skupina. Z hlediska krajů se výrazně vymyká z již zmíněných důvodů pouze Praha – pravděpodobnost, že třicetiletá žena zde bude celoživotně bezdětná převyšuje celorepublikový průměr o 11 procentních bodů (25%).

Specifický pro ČR je vliv bytové situace jedince. Zatímco před rokem 1989 obvykle narození dítěte předcházelo získání bytu (zvyšovalo totiž naději na jeho přidělení), po roce 1989 je tomu přesně naopak a řada lidí svou (dočasnou) bezdětnost zdůvodňuje právě nevyřešenou otázkou vlastního bydlení.

4.2.3. Náboženství

V ČR je oproti jiným zemím výrazně vyšší zastoupení ateistů (podíl lidí bez vyznání roste s velikostí sídla od 46 % v obcích do 199 obyvatel až po 65 % ve městech nad 100 000 obyvatel (ČSÚ: 2003). Víra je v ČR díky názorům katolické i protestantských církví na potraty a antikoncepci vnímána jako jakýsi garant rodičovství, statistická šetření ale překvapivě ukazují opak – nejméně často zůstaly bezdětné ženy bez vyznání, nejvyšší procento bylo právě u žen hlásících se ke katolickému vyznání (v roce 2001 u třicátnic: bez vyznání méně než 13%, u katoliček 18% - Hašková 2009: 80). Důvodem je snad problematické hledání vhodného partnera se stejným vyznáním a neochota k rodičovství mimo manželství. Vliv tzv. nerodičovských náboženství, církví či sekt, které trvají na

²⁰ Není-li uvedeno jinak, vztahují se údaje v tomto oddíle k roku 2001.

celoživotním celibátu či jen nekladou rodičovství jako příkaz, je v ČR zanedbatelný (van Luvenová 2010: 12; Hašková 2009: 80 - 81).

4.2.4. *Vzdělání*

O jednoznačnosti souvislosti „čím vyšší vzdělání, tím větší pravděpodobnost bezdětnosti“ (van Luvenová 2010: 18) již byla zmínka. V praxi je tato pravděpodobnost dvojnásobná – konečná bezdětnost u žen se základním vzděláním je oproti absolventkám universit poloviční, viz tabulka č. 2.

Tabulka č. 2

Podíl bezdětných žen podle věku a výše dosaženého vzdělání, srovnání let 1991 a 2001.

(Údaje uvedeny v procentech)

Věk	1991				2001			
	základní	bez maturity	s maturitou	univerzitní	základní	bez maturity	s maturitou	univerzitní
20	48,3	58,8	81,0	–	62,7	80,5	97,1	–
25	16,1	14,3	22,5	48,8	20,9	31,5	59,5	89,8
30	10,1	6,4	8,8	16,9	11,1	8,1	13,8	31,1
35	6,2	4,2	5,9	10,9	7,0	4,5	5,9	11,8
40	5,5	3,7	5,2	9,9	6,6	3,5	4,6	7,4
45	5,9	4,2	6,0	10,0	4,6	3,2	4,2	7,9
50	6,0	4,9	7,7	11,4	4,3	2,9	4,5	8,8

Zdroj: Hašková 2009: 88

Z hlediska volby oboru zůstávají nejčastěji (ve věku 30 let až 44%) bezdětné absolventky a absolventi humanitních oborů, což patrně souvisí s jejich horším uplatněním na trhu práce či specifickým ideovým prostředím, jemuž jsou studenti těchto oborů vystaveni a v případě žen i problematice hledání vhodných partnerů (společenské vědy jsou výrazně feminizované odvětví). O genderovanosti této problematiky (vliv vzdělání a trhu práce na bezdětnost) bude pojednáno v samostatném oddíle

4.3. Dobrovolně bezdětní v ČR

Hašková ve své analýze bezdětnosti odhaduje, že skutečně dobrovolně bezdětných, tedy těch, kteří si cíleně a vědomě bezdětnost zvolili a není u nich jen jakýmsi mimovolným výsledkem toho, že se prostě jen nerozhodli nebo nestihli stát rodiči (Hašková hovoří o nevolbě, Cainová je řadí do kategorie bezdětnost „vzniklá souhrou náhod“), je v populaci okolo

5% (Hašková 2009: 120). Jiný odhad není k dispozici, protože v ČR je dobrovolná bezdětnost stále považována za nové téma a zatím nebyla příliš zkoumána. Doposud jediný výzkum cíleně zaměřený na dobrovolně bezdětné provedla v ČR V. Místecká. Z dat získaných pomocí dotazníku umístěného na internetu získala po jeho vyplnění 131 respondenty informace týkající se jejich vztahu k dětem a rodičům, motivací, které k jejich volbě vedly i vlivu výše zmíněných faktorů, jejich percepce reakcí okolí na jejich rozhodnutí. Rozsah výzkumu je relativně malý a nečiní si nárok na generalizaci na celou populaci bezdětných²¹. Výzkumu se zúčastnilo výrazně vyšší množství žen (86%), věkově byli respondenti rozloženi relativně vyrovnaně, nejvíc jich bylo v rozmezí 21 – 25 let (39%) (Místecká 2011: 29 – 30). Většina jejich zjištění je v souladu s doposud uvedenými skutečnostmi.

4.3.1. Výsledky průzkumu mezi českými dobrovolně bezdětnými

V zásadním rozporu s tvrzeními Haškové a dalších je ovšem výsledek otázky týkající se podoby partnerského soužití. Plných 64% respondentů totiž uvedlo, že v současné době mají partnera, tedy spojení mezi single životním stylem a bezdětností ze zcela nepotvrdilo²² (že jsou momentálně bez partnera uvedlo 36% dotazovaných). Naopak se potvrdilo, že větší sklon k bezdětnosti mají páry žijící nesezdaně (54%) oproti manželským (10%). Rovněž se nepotvrdilo oddalování rodičovství v souvislosti s bytovou situací jedince, 41% dotázaných žije sice doposud s rodiči (což je patrně dáno jejich věkem), ovšem 54% má domácnost společnou s partnerem/partnerkou či manželem/manželkou. (Místecká 2011: 31, 32)

Zajímavější v tomto směru je otázka vlastnictví bytu či domu, Hašková (2009: 82) zjistila, že mezi bezdětnými ženami převažují o cca 20 procentních bodů ty, které nejsou majitelkami domů či bytů, v nichž bydlí (76 – 82%). To pak tezi o souvislosti bytové situace s bezdětností potvrzuje, byť vyvstává otázka, zda tato překážka neplní spíše funkci strukturální bariéry, jak ji pojímá teorie racionální volby²³.

Rovněž se potvrdilo, že nejvíce českých dobrovolně bezdětných žije ve městech nad 100 000 obyvatel (celkem 50%) a že vzdělání má na volbu bezdětnosti rovněž velký vliv (Místecká 2011: 33 – 37)²⁴.

²¹ Je-li relativní četnost dobrovolně bezdětných v populaci 5%, v absolutních číslech to znamená 526 639 lidí (počet obyvatel ČR k 31.12.2010 podle ČSÚ činil 10 532 770). 131 respondentů tedy činí 0,025 % populace dobrovolně bezdětných.

²² Život v páru jako jednu z charakteristik dobrovolně bezdětných uvádí Hakimová (2000: 55)

²³ Opět se tak dostáváme k problému dobrovolnosti a nedobrovolnosti bezdětnosti, který prolíná celou prací. Jedinou cestou, jak tyto dvě dimenze rozlišit, je zkoumat pocity, které ze své bezdětnosti dotyční mají. Tímto způsobem ale většina průzkumů nepracuje.

²⁴ Zde je nutno přihlídnout k věku respondentů, nejvíce (44%) jich sice uvedlo, že mají středoškolské s maturitou, nicméně lze předpokládat, že se u části z nich může jednat o studenty VŠ. Absolventů VŠ odpovídalo v průzkumu 41%.

Většina respondentů vyrůstala v úplné rodině (79%) a své dětství i vztahy s rodiči hodnotili kladně, často podsouvaná domněnka, že dobrovolně bezdětní byli v dětství například týráni nebo vystaveni jiné duševní újmě a mají tak de facto strach mít vlastní děti, aby je nepotkalo totéž, se rovněž nepotvrdilo. Vztah k dětem nemají obvykle nejlepší (ovšem statistika je až překvapivě vyrovnaná), sami se však označují za tolerantní k rodičům i dětem. Naopak co se týče jejich pocitů z reakcí nejbližšího okolí i veřejnosti na jejich volbu, intenzivně vnímají negativní postoj (52%), přesto se ale se svým postojem nijak netají (Místecká 2011: 53, 55).

Potvrzuje se i jejich rozhodnost, 67% z nich je přesvědčeno, že jejich rozhodnutí je neměnné a trvalé, což stvrzují i odpovědi na poněkud kontroverzní otázku, zda by si v případě těhotenství/těhotenství partnerky dítě ponechali - dvě třetiny respondentů uvedly, že by situaci řešili interrupcí. O stabilitě a kompaktnosti jejich názorů vypovídá i to, že 60% respondentů uvedlo, že nemít děti se rozhodli už v relativně ranném věku do 20 let (Místecká 2011: 49 – 50). Má-li jedinec potřebu učinit v takto ranném věku takto zásadnímu životnímu rozhodnutí, může to vypovídat o jeho zralosti a vyspělosti, což je další z vlastností, která je bezdětným jejich oponenty (zejména z řad rodičů) často upírána.

Samostatnou kapitolou jsou motivace, které bezdětní v průzkumu uvedli jako rozhodující pro svou volbu. Z většiny odpovědí vyplynulo, že děti nechtějí, protože v tom nevidí žádnou výhodu, přínos, děti jim neříkají, nemají k nim vztah. Zajímavé ale je, že 76% vybralo z nabízených možností²⁵ odpověď „ostatní“, přitom ale posléze v prostoru vyhrazeném k volnému vyjádření a specifikaci důvodů uvedli relativně často i motivace jako jsou nedostatek finančních prostředků, upřednostňování kariéry, strach z těhotenství a porodu, nesouhlas s hodnotovými a jinými charakteristikami současného světa. To může zejména v případě zdůvodňování kariérou a obavou o finanční úpadek ukazovat na jistou míru obav z přiznání vlastní životní orientace, která by mohla být označena za materialismus. Většina odpovědí však byla v duchu „prostě nechci“ (Místecká 2011: 85) odkazovala na vlastní dlouhodobý a ničím (v negativním ani pozitivním slova smyslu) nezpůsobený postoj. Jeden z komentářů se dokonce bránil i možnosti procesu jakéhokoliv rozhodování a označil svůj postoj za „defaultní stav“ (tamtéž). Zdá se, že bezdětnost je v podání českých dobrovolně bezdětných prostě životní orientace, kterou nelze změnit.

²⁵ Finanční důvody, Kariéra, Zodpovědnost, Strach, Životní styl, Ostatní.

5. *Bezdětnost a gender*

5.1. *Sociální konstruktivismus - rodičovství jako norma, bezdětnost jako deviace*

„V pohybu je nejenom realita behaviorálních vzorců reprodukčního procesu, ale i sám obsah sociálně legitimních definic rodinných rolí a vztahů“ (Možný 1987 in Rabušic 2001: 179). Podle teorie sociálního konstruktivismu jsou sociální role a identity stejně jako celá sociální realita produktem procesu socializace. Konstruované prvky vznikají a jsou potvrzovány (institucionalizovány a legitimizovány) každodenní sociální interakcí mezi členy společnosti a takto se postupně stávají (objektivní) realitou²⁶ (Berger a Luckman 1999: 52). Člověk je tak utvářen společností, ale zároveň ji sám tvoří (tamtéž: 64). Takto vzniklým konstruktem je i rodina a norma rodičovství jako nepsané povinnosti, vzniklé na základě sociálních očekávání a zvyků, kterou musí jedinec splnit, aby byl považován za platného člena společnosti a uznán za vyspělého jedince. Skutečnost, že člověk, ať muž či žena, může zplodit dítě, je k tomu biologicky vybaven, je chápána jako dostatečný důvod k tomu považovat touhu po rodičovství za přirozenou, byť se jedná o sociální konstrukci. Sociální řád není dán biologicky a jeho projevy nejsou odvozeny od nějakých biologických daností (Berger a Luckmann 1999: 55). Veškeré požadavky, které se rodičovství týkají, tj. nejen jeho samotná existence, ale i jeho podoba, např. povinná láska k dítěti, jsou prezentovány jako přirozené, instinktivní, přitom se jedná pouze o tlak společnosti (Badinterová 1998: 265; Bourdieu 1998: 94 – 95; van Luvenová 2010: 9; Beauvoir 1966).

V tomto pojetí je celá společnost jen jakási hra, uzavřený systém, který ovšem funguje jen při dodržení jeho pravidel. Společnost si tento pořádek (tj. dodržování ustanovených norem) udržuje pomocí pozitivních a negativních sankcí. Překročit hranice domnělé přirozenosti tak znamená narušit pravidla společnosti. Normativita rodičovství ve společnosti je kořenem negativního pohledu na dobrovolnou bezdětnost (ačkoliv právě skrze tyto patologické odchylky se norma rodičovství potvrzuje - Hořavová 2009: 20). Neschopnost či neochota se této normě podřídit nevyhnutelně dotyčného jedince stigmatizuje, je považován za abnormálního, nemocného a jeho volba je nazírána jako sociální deviace ohrožující stabilitu společnosti (van Luvenová 2010: 11). Skutečnost, že mateřství je zásadnějším

²⁶ Lidskou přirozenost považuje za rozhodující pro podobu i samotnou existenci společnosti biologický esencialismus. Základním zdrojem reprodukce společnosti je pak předávání genetické informace (srov. Dawkins: Sobecký gen). Pokud by tomu tak bylo, museli bychom si dobrovolnou bezdětnost vysvětlit snad jako poruchu instinktů či jinak biologicky (geneticky) podmíněnou poruchu, což by implikovalo otázku, jak by se geny nesoucí tuto informaci přenesly do další generace.

způsobem integrováno do sociální identity žen, než otcovství v identitě mužů (Hašková a Zamykalová 2006), otevírá otázku genderovanosti problému.

5.2. Genderový řád

Jedním z nejsilnějších a nejstabilnějších sociálních konstruktů je gender, soubor očekávání, postojů a přístupů, s nimiž je člověk konfrontován na základě biologického pohlaví (Renzetti a Curran 2003: 20). Na základě této primární dichotomie (ženské/mužské) pak téměř vše v sociální realitě (od obecně lidských vlastností přes různé činnosti až po rozlišované celky světa jako „kultura“ a „příroda“ (Ortnerová 1998: 97) můžeme připsat jedné z těchto kategorií. Pro patriarchální pohlavně-genderový řád (systém) je charakteristické, že tyto kategorie nejsou rovnocenné, co je „mužské“ je hodnoceno výše než ženské (Renzetti a Curran 2003: 22). Genderový řád prostupuje společnost, je včleněn do všech institucí, pravidel chování a očekávání, s nimiž se člověk v životě setkává. Jeho součástí je i dělba práce a regulace sexuality na základě pohlaví, které vždy zřetelně straní mužům (tamtéž: 21).

5.3. Genderovanost bezdětnosti

Ženská role i identita je tradičně spjata s mateřstvím, s domácností, obecně se soukromou sférou, zatímco mužská se sférou veřejnou (Elshtainová 1999). Mateřství se stalo pro ženu imperativem, její identita s ním splývá (Gillespie 2000: 12). Badinterová (1998) hovoří dokonce o konstrukci mateřského mýtu, jenž přisuzuje mateřskému citu instinktivní povahu (tedy staví jej jako „přirozenost“ a tam, kde se kultura převléká za přírodu, je vždy nejsilnější - Skupnik 2002: 15). Proto je dobrovolná bezdětnost žen vnímána daleko citlivěji (a je také častěji sankcionována) než totéž chování u mužů, byť i u nich lze hovořit o vybočení z upřednostňované biografie „postav dům, zasad' strom, zplod' syna“. Tlak na muže není tak velký i proto, že jejich reprodukční schopnosti nejsou ohraničeny tak jednoznačně, jako u žen – jednak časově a pak skutečností, že žena může za život zplodit méně potomků než muž. Jakékoliv váhání²⁷ je tedy z hlediska konečného počtu dětí rizikové (Gillespie 2000: 12). Bezdětnost žen je oproti bezdětnosti mužů i lépe sledovatelná²⁸.

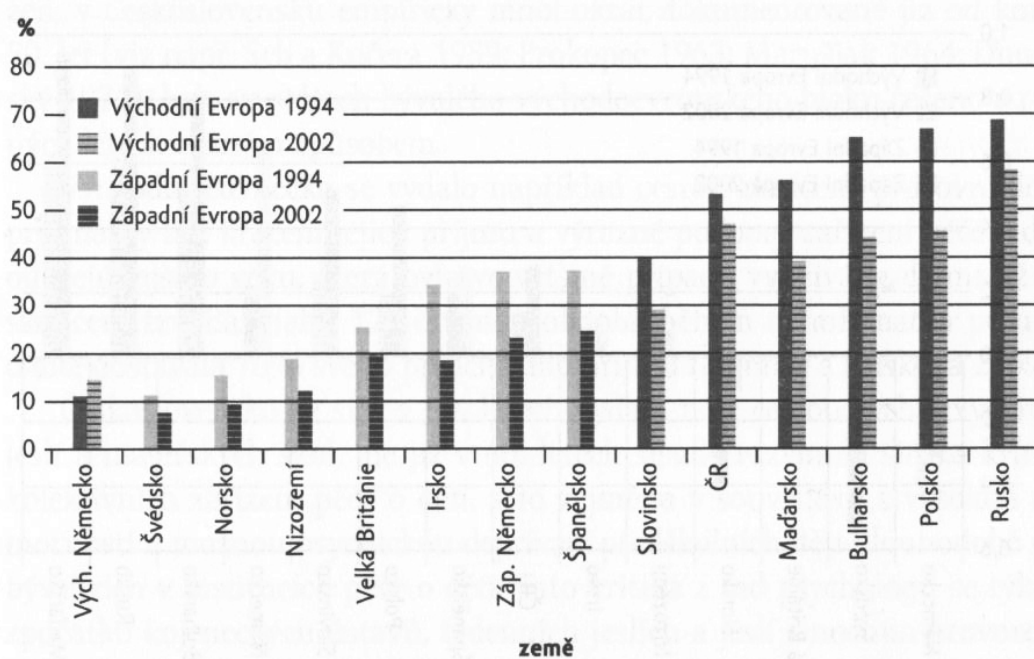
5.4. Situace v ČR a teorie genderové spravedlnosti

Jak je patrné z následujícího grafu, populace zemí bývalého východoevropského bloku vykazují od 90. let v porovnání s ostatními zeměmi výrazně genderově konzervativní postoje.

²⁷ Záměrně narážím na neochotu společnosti uvěřit, že postoj dobrovolně bezdětných je deklarován jako neměnný.

²⁸ I proto se většina statistik v této práci týkala žen, obdobná data o mužích nejsou obvykle k dispozici.

Graf. č. 2 – Míra genderové konzervativnosti názorů evropských populací²⁹ v letech 1994 a 2002.

Zdroj: Hašková 2009: 201

To je zdánlivě paradoxní situace, protože v socialistických zemích došlo ke vstupu žen na pracovní trh (což je krok, jenž je obvykle s emancipací žen spojován) podstatně dříve než v zemích západních, už v 50. letech, a záhy se zde ustanovil model dvoukariérního manželství, jenž si v některých zemích obtížně klesí cestu dodnes. Na vině je skutečnost, že nedošlo ke změnám i v otázce zapojení mužů do domácích prací a péče o děti, která nadále zůstávala čistě v režii žen, které tak pracovaly takřkajíc na „dvě směny“ – jednu v zaměstnání a druhou v domácnosti. Tento model přetrval i změny v roce 1989, byť se zdá, že začíná ustupovat (patrně z porovnání názorů populace ČR v letech 1994 a 2002 v Grafu č. 2). Zrušení pracovní povinnosti po roce 1989 mohlo mít za následek osvobození žen z dvousměnného provozu a jejich „šanci“ vrátit se k plnohodnotné péči o rodinu, důsledek byl však zcela opačný. Spíše než by opustily pracovní trh, ženy jednoduše opustily trh reprodukce (Saxonberg a Sirovátka 2006 in Hašková 2009: 204).

Možný (1999: 203) hovoří o tom, že vstup žen na trh práce souvisel s imperativem trvalého ekonomického růstu, technologickým pokrokem, který zjednodušil chod domácnosti, a s nejistotou trvalosti manželství. Všechny jmenované faktory můžeme ve společnosti i nadále sledovat, navíc během let se ženy na pracovním trhu stabilizovaly a jejich pozice jim

²⁹ Vyjádřena mírou souhlasu s výrokem „Muž má vydělávat peníze a žena se má starat o děti a domácnost“.

dává vysoko hodnocenou samostatnost a nezávislost. Problém v obecné rovině spočívá v rozporu mezi stavem veřejných institucí, v nichž se již relativně zakotvila pravidla genderové spravedlnosti (např. trh práce, vzdělávací systém), a stavem v rodinách a institucích orientovaných na rodinu (výkon domácích prací v rodinách, sociálně-politická opatření), který nadále odpovídají modelu tradičního rozdělení rolí (McDonald 2000). Výsledkem tak je, že ženy sice mají stejné možnosti realizace jako muži, ale se založením rodiny je (na rozdíl od mužů) zřetelně ztrácejí. I náklady ztracených příležitostí jsou daleko vyšší pro ženy, protože pokud děti mají, minimálně po čas jejich kojeneckého věku s nimi musí zůstat ony. Jsou tak dlouho mimo pracovní trh, obtížně se do něj vrací, stagnují jak profesně, tak i platově a ztrácejí výhody spojené se zaměstnaností³⁰. Reprodukce české společnosti se tak odehrává na účet žen, což logicky ústí v jejich neochotu k mateřství (Hašková 2009: 51, 88).

6. Sdružování dobrovolně bezdětných

6.1. Childfree sdružení

Jak vyplynulo z předchozího textu, dobrovolná bezdětnost není společností uznávaná jako legitimní životní cesta a její vyznavači jsou pronatalistickou³¹ společností vystaveni předsudečnému pohledu a v důsledku i diskriminaci a sociálnímu vyloučení. Takový život je pro dobrovolně bezdětné frustrující a vede je ke snaze se sdružovat, hledat další jedince, případně páry se stejným světovým názorem (Cainová 2001: 19). Ve vzniklých skupinách, klubech či hnutích, které velmi často využívají prostředí internetu, si pak vzájemně poskytují oporu a rady, jak snáze čelit tlaku společnosti, doporučují si odbornou literaturu nebo filmy, které reflektují jejich postoj. Velká část webů bývá věnována vysvětlování problematiky a terminologie.

Některé skupiny plní spíše poradenskou roli (např. *No Kidding!*³², *The Childfree Life*³³, *Childfree*³⁴, *Childfree Zone*³⁵), jiné jsou na hranici občanských hnutí. V takto

³⁰ Ovšem i v situaci, kdy dítě nemají a ani mít nechtějí, nespravedlnost na ně dopadá stejně. Protože jsou ženy, zaměstnavatel se k nim stejně chová jako k potenciálním matkám (např. neinvestuje do jejich dalšího vzdělávání nebo do jejich platového ohodnocení s cílem udržet si je, protože kalkuluje s tím, že stejně odejdou na mateřskou dovolenou).

³¹ Pronatalismus definoval Lafayette jako „postoj společnosti, její politiku zaměřenou na porodnost, zdůrazňující roli rodičovství, pobízející k reprodukci“ (Lafayette: 1995 in Cainová: 2001, 19)

³² <http://www.nokidding.net/>

³³ <http://www.thechildfreelife.com/>

³⁴ <http://www.childfree.net/>

³⁵ <http://child-free-zone.blogspot.com/>

aktivistických skupinách pak existují i právní poradny (řeší problémy s diskriminací nebo radí, jak se domoci sterilizace, o níž řada dobrovolně bezdětných zejména v USA usiluje a příslušní lékaři jejich přání odmítají splnit), nebo mají zřízeny celé akční skupiny s cílem šířit osvětu o dobrovolné bezdětnosti a prosadit práva nebo výhody pro dobrovolně bezdětné do právních norem států – zejm. *Kidding Aside*³⁶.

Většina skupin má nadnárodní charakter, zejména v internetových diskuzích si vyměňují názory lidé z různých zemí, kde je dobrovolná bezdětnost tématem (tj. regiony Severní Amerika, Austrálie, západní Evropa). Řada aktivit se však odehrává na lokální úrovni³⁷, existují „místní pobočky“. Jejich členové plánují společné kulturní a sportovní akce, scházejí se, pořádají různé večírky, někdy dokonce společně tráví dovolenou. Webové stránky jim slouží spíše jako prostředek ke komunikaci a těžiště skupiny leží spíše v reálném světě, než ve virtuálním.

³⁶ <http://www.kiddingaside.net/>

³⁷ Např. na stránkách Happilly Childfree je přímo seznam místních childfree organizací:
<http://www.happilychildfree.com/social.htm>

Analytická část

7. Úvod analytické části

V teoretické části jsem se snažila co možná nejpodrobněji popsat veškeré aspekty dobrovolné bezdětnosti a života dobrovolně bezdětných. Z předběžného studia pramenů, s nimiž pracuji v analytické části, vyplynulo, že dobrovolně bezdětní nejsou homogenní skupina, přesto ale mají potřebu sdružování a vzájemné komunikace, která je dána jejich odlišností od dětné společnosti, především kvůli odlišným životním hodnotám a plánům. V analytické části práce se budu snažit odpovědět na otázku, co je obsahem komunikace dobrovolně bezdětných ve zvoleném sdružení, jaká jsou nejčastější témata jejich diskuzí a zda má jejich postoj k vlastní reprodukci zásadní vliv na komunikovaná sdělení.

8. Childfree sdružení v ČR

V České republice existuje pobočka klubu *No Kidding!*. První klub dobrovolně bezdětných s tímto názvem byl založen Jerrym Steinbergem v roce 1984 v kanadském Vancouveru jako nezávislá, nepolitická organizace, v níž se sdružili lidé, kteří neměli a v životě nehodlali zplodit potomky. Jeho název je záměrně dvojznačný – může znamenat „žádné děti“, ale také „konec legrace“. Klub je relativně volným sdružením, ale má i svá pravidla týkající se zejména rodičů. Podle nich mají rodiče zakázán vstup do klubu a pokud má některý z členů partnera s dětmi např. z předchozího vztahu, smí se dotýčný na akcích klubu vyskytovat pouze jako host, děti však s sebou v žádném případě nesmějí přivést a ani o nich mluvit³⁸. Obecně se dá říct, že klub *No Kidding!* je k rodičům spíše nepřátelský (což není u těchto skupin vždy pravidlem, některé mezi své členy přijímají i tzv. *empty nesters*, tedy rodiče, jejichž děti již „vylétly z hnízda“). Klub slouží především jako platforma pro seznamování a komunikaci mezi dobrovolně bezdětnými.

Jeho česká pobočka vznikla roku 2007 v Praze. Internetová stránka <http://nokidding.webovastranka.cz/> slouží především jako komunikační platforma, probíhá zde bohatá tematicky členěná diskuze³⁹ a jsou zde zveřejňována data pravidelných schůzek členů⁴⁰, odkazy na zajímavé materiály s odpovídající tematikou⁴¹. Pro přispívání do

³⁸ <http://www.nokidding.net/faqs.html>

³⁹ <http://nokidding.webovastranka.cz/forum/index/>

⁴⁰ <http://nokidding.webovastranka.cz/blog/index/>

⁴¹ <http://nokidding.webovastranka.cz/link/index/>; <http://nokidding.webovastranka.cz/wiki/index/>

diskuzí je nutné být členem klubu, což v praxi znamená registrovat se přes poskytovatelský server MyLivePage!.

Jiná sdružení stejného zaměření v době provádění rešerše nebyla známa.

9. Metodologie

9.1. Teorie obsahové analýzy

Domnívám se, že nejvhodnější metodou, jak získat odpovědi na výzkumné otázky, je obsahová analýza. Obsahová analýza je nejstarší, ústřední a stále nejpoužívanější metodou výzkumu mediálních sdělení (McQuail 2007). Jejím předmětem jsou obsahy komunikace předávané jako text nebo obraz (Disman 2008: 168; Dvořáková 2010). Existují dva metodické přístupy k obsahové analýze – hermeneutická textová a obrazová analýza, která pracuje interpretačně, snaží se za zkoumanými texty najít skryté významy a kvantitativní obsahová analýza. V praxi se oba přístupy často využívají společně, obvykle hermeneutická analýza předchází kvantitativní (Schulz a kol. 1998: 31 - 32). Obsahová analýza se pak ve výsledku opírá o kvantitativní způsob zkoumání, ale obsažené kvalitativní postupy pozdvihují metodu k vyšší validitě a také k citlivosti ke smyslu sdělení v analyzovaných komunikačních proudech (Dvořáková 2010; Schulz a kol. 1998: 35).

Kvantitativní obsahová analýza předpokládá, že analyzovaný materiál má výpovědní hodnotu sám o sobě a snahou o jeho subjektivní interpretaci by došlo k silnému zkreslení. Její základní předností je strukturovanost a systematičnost a s nimi spojený vysoký stupeň ověřitelnosti výsledků. Mezi její další klady patří aplikovatelnost na různé typy (především textových) dat, možnost dobrého přizpůsobení výzkumným záměrům a velmi konkrétní formulace metody. Výsledná zjištění jsou tak opřena o intersubjektivně ověřitelné šetření, výzkum je vysoce reliabilní. Nevýhodou je především jistá redukce dat. (Schulz a kol. 1998: 35)

Obsahová analýza by měla dodržovat přesně stanovený postup, skládající se ze šesti základních kroků. Na počátku procesu je třeba stanovit výzkumné téma (Schulz a kol. 1998: 32), které je možné zkoumat jedním ze tří způsobů: z hlediska četnosti výskytu tématu (frekvenční analýza), z hlediska hodnocení tématu (valenční analýza), nebo z hlediska struktury a hodnocení důležitosti jednotlivých argumentací (argumentační analýza) (Reifová 2004). Toto rozhodnutí představuje tzv. konceptualizační fázi. Následuje fáze tzv.

operacionalizace, v níž jsou definována pravidla, podle kterých se jednotlivé koncepty převedou na kvantitativně měřitelné prvky. Následuje fáze plánování výzkumu, v níž je vymezen časový i organizační plán výzkumu. V přípravné a ověřovací fázi lze provést zkoušku zvolených výzkumných metod, případně upravit metodu, ukáže-li se z jakéhokoliv důvodu nevyhovující. Následuje fáze sběru dat, analýza samotná a konečně závěrečné vyhodnocení. V praxi nebývají jednotlivé fáze od sebe až tak přísně rozděleny. (Schulz a kol. 1998: 32).

9.2. Stanovení výzkumného tématu

Na začátku obsahové analýzy je třeba stejně jako u jakéhokoliv jiného vědeckého bádání, zpracovat relevantní odbornou literaturu. To jsem provedla v teoretické části této práce a na jejím základě stanovuji jako téma svého výzkumu komunikaci českých dobrovolně bezdětných na internetových stránkách české pobočky klubu *No Kidding!* Budu se snažit zjistit odpovědi na následující výzkumné otázky: Jakou funkci a význam mají pro české dobrovolně bezdětné vzájemné kontakty a komunikace? Jaká jsou nejčastější témata v komunikaci českých dobrovolně bezdětných? Má postoj českých dobrovolně bezdětných k vlastní reprodukci zásadní vliv na podobu komunikačních obsahů?

9.3. Design výzkumu

9.3.1. Konceptualizace

Pro účely svého výzkumu definuji dobrovolně bezdětné jako osoby, které se k tomuto postoji otevřeně hlásí (to je předpokladem jejich nalezení a možnosti jejich zkoumání (Giddens 1999: 506). Z mé rešerše vyplynulo, že jedinou oficiální platformou pro vyjadřování tohoto názoru v ČR je klub *No Kidding! Praha*. Budu tedy zkoumat komunikaci členů tohoto klubu. Z předběžné rešerše rovněž vyplynulo, že na internetových stránkách tohoto klubu probíhá mezi jeho členy bohatá diskuze. Právě tuto diskusi podrobím analýze.

Vzhledem k tomu, že mne zajímají témata komunikace, volím frekvenční obsahovou analýzu, která mi umožní kromě samotných témat zjistit i to, jak moc jsou jednotlivá témata pro členy klubu zajímavá (zde předpokládám, že právě frekvence diskutování tématu je znakem jejich zájmu o danou problematiku). Abych předešla případnému zkreslení, které by mohlo vzniknout a priori zvolenými kategoriemi, před samotným kvantitativním šetřením podrobím text (definován níže) nejprve hermeneutické analýze, z níž vzejdou základní

tematické okruhy. Četnost jejich zastoupení budu posléze sčítat a získané údaje budu interpretovat v závěrech.

9.3.2. Poznámky k prostředí výzkumu

Diskuze⁴² se odehrává ve fóru po jednotlivých tematických vláknech, každý z registrovaných členů klubu může přispívat do všech vláken a může založit i své vlastní. Jedná se o synchronní komunikaci, k níž je využíváno běžné www rozhraní, uživatelé si nepotřebují stáhnout žádný specializovaný software, tedy diskuze je v tomto smyslu volně přístupná všem zájemcům (Bryman 2008: 637). Diskuze je moderovaná, administrátor odstraňuje vulgární, urážlivé či jinak všeobecně nepřijatelné příspěvky a spam a dbá na to, aby se v jednotlivých vláknech dodržovalo zvolené téma.

Registrace do klubu probíhá přes poskytovatelský server (MyLivePage) a je při ní nutné zadat kontaktní e-mailovou adresu, na niž je zaslán autorizační kód. Nelze tedy přispívat zcela anonymně (ačkoliv je možné zvolit si krycí jméno, tzv. nick, což většina diskutérů činí), čímž je v rámci možností zaručeno, že z hlediska vypovídací hodnoty výzkumu nedojde ke zkreslení vinou virtuálního prostředí, v němž lidé často ztrácejí zábrany, mění svou identitu (Buriánová 2000) a uchylují se k záměrně nepravdivým nebo provokativním výpovědím. Členové klubu se scházejí na klubových setkáních i mimo prostředí internetu, vzájemně se tedy osobně znají, nebezpečí plynoucí z anonymity internetových diskuzí je tedy i tímto výrazně potlačeno.

Jistý stupeň zastření identity může mít na druhou stranu pozitivní vliv na upřímnost reakcí diskutujících – ptát se na zdánlivě naivní otázky nebo vyslovit názor, který je kontroverzní, je snazší ve virtuálním prostředí s použitím případného krycího jména, než při osobním kontaktu (Bryman 2008: 639). Rovněž se anonymitou eliminují možné předsudky, které by při osobním setkání mohly vyvolat kategorie jako věk, pohlaví, vzhled nebo etnický původ diskutérů. Další nespornou výhodou zvoleného prostředí je skutečnost, že do fóra se mohou připojit lidé, kteří žijí v různě vzdálených lokalitách a nemusejí se za účelem diskuze scházet na konkrétním místě, okruh diskutérů (tj. respondentů výzkumu) se tak rozšiřuje a výzkum to oproti plánovanému setkání urychluje a zlevňuje, diskutéři navíc zůstávají ve svém prostředí, což přispívá k přirozenosti jejich reakcí. (Bryman 2008: 641)

Mimo již zmíněných nevýhod plynoucích z anonymity existuje ještě několik dalších omezení daných zvoleným prostředím. Z analýzy jsou předem vyloučeni členové klubu, kteří nemají možnost připojit se k internetu (Bryman 2008: 641, 647). Vzhledem k tomu, že většina aktivit klubu funguje především na internetu (probíhá zde registrace do něj, odehrává se zde

⁴² <http://nokidding.webovastranka.cz/forum/index/>

každodenní komunikace mezi jeho členy) a o pravidelných měsíčních schůzkách se stejně jako o samotné existenci klubu prakticky nelze dozvědět jinde než právě na internetu (klub nemá například kancelář a jinde než na internetu se neprezentuje), je možné tuto otázku zanedbat.

Též je třeba vzít v úvahu zkrácení, které může vzniknout prostou skutečností, že někteří diskutující lépe ovládají psaní na počítačové klávesnici, jejich reakce jsou tudíž rychlejší a mohou zastínit hlasy méně zručných diskutérů. Nicméně povaha zvoleného fóra, kde veškeré příspěvky zůstávají zaznamenány a např. s odpojením uživatele nebo s klesajícím zájmem o diskuzi se nesmažou, dává i těmto diskutérům dostatečný časový prostor k projevení názoru. Kvůli nutnosti písemné formulace myšlenky se sice snižuje spontaneita reakcí, na druhou stranu to může prospět promyšlenosti a uváženosti takové odpovědi.

9.3.3. Výběr vzorku

Vzhledem k omezené časové i personální kapacitě podrobím analýze jen určitou část diskuze. (Schulz a kol. 1998: 39). Diskuze je členěna na tematická vlákna, která jsou tvořena příspěvky jednotlivých uživatelů. Rozhodla jsem se analyzovat vždy první příspěvek ze všech vláken, kterých je dohromady 177 (k 4. 6. 2011). První příspěvek vlákna je příspěvek zakládající, ten, kdo ho vložil, začal diskuzi na nějaké téma, které v něm popisuje. Příspěvek tedy reprezentuje téma, kterým se následně celé vlákno zabývá (na relevanci příspěvků dále dbá moderátor diskuze). Tyto příspěvky podrobím analýze v plném rozsahu, neboť mým cílem je získat přehled o celé tematické síři (Schulz a kol. 1998: 39).

Z analýzy vyloučím případné irelevantní příspěvky, tj. ty, jejichž autoři zjevně nejsou členy klubu (zjevně znamená, že je to výslovně v příspěvku uvedeno nebo jednoznačně patrné, například formou oslovení ostatních diskutérů apod.).

Vzhledem k tomu, že pořadí vláken na webu se mění, analyzované příspěvky v aktuálním pořadí si zkopíruji do samostatného souboru.

Díky povaze analyzovaného materiálu není nutná transkripce. Celkový rozsah vzorku čítá 215 294 znaků s mezerami, tj. 119 normostran.

9.3.4. Operacionalizace

Operacionalizace je převedení obecných pojmů do roviny analyzovaných znaků (Schulz a kol. 1998: 34; Dvořáková 2010).

Prvním krokem je segmentace analyzovaných obsahů na jednotlivé prvky, k nimž se bude vázat měření, tzv. kódovací jednotky (Schulz a kol. 1998: 40). Využiji dané struktury zdroje a za kódovací jednotku označím vždy jeden příspěvek – konkrétně vždy první

příspěvek jednoho každého diskusního vlákna – a označím je čísly, přičemž číslo 1 dostane úvodní příspěvek vlákna, do něhož bylo naposledy přispíváno, a vlákna, do nichž bylo přispíváno později, po řadě následují. Rozsah prvního příspěvku chápu jako text názvu, který mu autor dal (jak sám téma vlákna pojmenoval) a text samotného příspěvku. Jeho začátek i konec jsou v diskuzi jasně graficky vymezeny rámováním. Součástí příspěvku je i počet následných komentářů a shlédnutí vlákna (Příloha č. 3 - Příspěvky).

Proměnná je kategorie, která popisuje vlastnosti kódovacích jednotek, je indikátorem pro prvky dotazování (Schulz a kol. 1998: 40 – 41). Následujícím krokem proto je kvalitativní zhodnocení materiálu, z něhož vzejde definice proměnných. Nejprve je nutné se co nejdůkladněji seznámit s obsahem zkoumaných textů v celé šíři. V průběhu seznamování se s materiálem text rozdělují do základních tematických okruhů. Tyto tematické okruhy tvoří kategorie a jednotlivé motivy v rámci těchto tematických okruhů budou tvořit podkategorie. Vzhledem k tomu, že finální zpracování dat proběhne v programu Microsoft Excel, není vhodné využívat zástupné kódy pro jednotlivé kategorie a podkategorie – pro programování při vyhodnocování dat by pak bylo nutné kategorie přejmenovat zpět (program Excel umožňuje přímé odkazování mezi buňkami, převádět kategorie a podkategorie na číselné hodnoty a zpět by bylo zbytečným zdržením práce – při sestavování záznamového archu je třeba dbát na to, aby s ním později bylo možno snadno pracovat (Schulz a kol. 1998: 52). V záznamovém archu tedy ponechávám kategorie a podkategorie pod jejich plnými názvy. Jejich definice jsou popsány v kódovací knize (Příloha 3 – Kódovací instrukce). Pokud se během samotné analýzy ukáže, že je potřeba vytvořit kategorii další, je to možné.

Zvolený způsob tvorby proměnných je výhodný především díky tomu, že proměnné jsou utvářeny přímo na základě obsahu zkoumaného textu, je tedy zaručeno, že mu v nejvyšší možné míře odpovídají. Vyhnu se tak případnému zkreslení, které by mohlo vzniknout, pokud bych proměnné tvořila bez přímého kontaktu se vzorkem, například na základě literatury.

Při následné kvantitativní analýze každé kódovací jednotce přiřadím odpovídající podkategorie proměnných, na základě témat, o nichž příspěvek příslušný kódovací jednotce pojednává. Jedna kódovací jednotka může odpovídat i vyššímu počtu proměnných.

Tento krok provedu za pomoci programu Microsoft Excel. Vytvořím záznamový arch, tj. tabulku, v níž v řádcích budou příspěvky (1-177) a ve sloupcích budou kategorie a podkategorie. U každého příspěvku označím, do které kategorie jej řadím, a to zapsáním „x“ do příslušné buňky, pokud budu hodnotit pouze výskyt, nebo „a“ a/nebo „n“, pokud bude třeba zaznamenat i typ reakce (kladná/záporná, souhlas/nesouhlas).

9.3.5. Zkušební fáze

Vzhledem k přiměřené velikosti vzorku není nutné na samotnou analýzu najímat spolupracovníky, výzkum tak ovšem může být ohrožen přílišnou subjektivitou jediného autora šetření. Schulz a kol. (1998: 47, 49) doporučují, aby v případě, že analýzu provádí jeden člověk, byl proveden test spolehlivosti. Zkušební analýzu je vhodné provést i proto, že je možné si při ní ověřit, zda je výzkum proveditelný s ohledem na vymezený časový rámec a také pro ověření konstrukce proměnných.

Za tímto účelem jsem podrobila zkušební analýze prvních 30 příspěvků s týdenním odstupem. Zjistila jsem, že při první zkušební analýze trvalo zpracování 30 příspěvků 2 hodiny 22 minut, při druhé zkoušce 1 hodinu 55 minut, kratší doba však může souviset s tím, že s ohledem na předchozí analýzu jsem již měla o textech jistý přehled. Pro konstrukci časového odhadu analýzy proto raději použiji údaj z první zkoušky. Analýza jednoho příspěvku trvá v průměru 4, 73 min, analýza celého vzorku by tedy měla trvat přibližně 14 hodin. Mezi první a druhou zkušební analýzou bylo dosaženo vysoké shody, pouze v jednom případě došlo k odlišnému vyhodnocení. Jednalo se o situaci, kde v podkategorii s rozlišováním odpovědi na „a“ a „n“ se v příspěvku vyskytovaly obě možnosti. V instrukcích jsem tedy opravila příslušné pokyny tak, aby napříště umožňovaly uvedení obou možností (cílem je uchopení plné šíře motivů, které se objevují v příspěvcích, a omezení nutností výběru je nevhodné a ani způsob vyhodnocení dat jej nevyžaduje).

9.3.6. Analýza

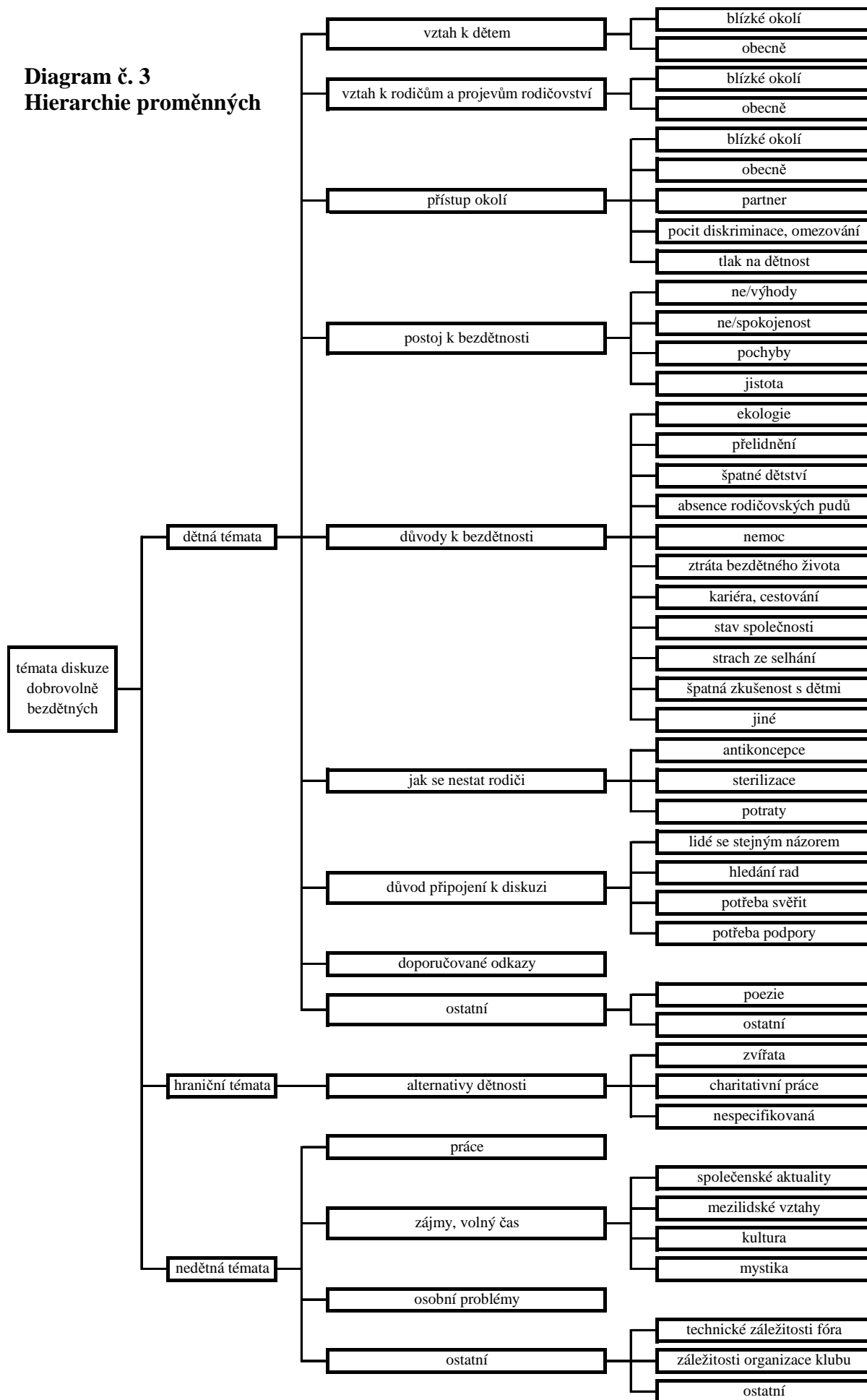
Vzhledem k tomu, že zkušební analýza proběhla uspokojivě, je možné přistoupit k analýze samotné. Do záznamového archu podle instrukcí zapisuji výskyt jednotlivých motivů odpovídajících jednotlivým podkategoriím, které se řadí do nadřazených kategorií. Při vyplňování se držím kódovacích instrukcí. Součástí příspěvků jsou i údaje o stáří příspěvku a počtu komentářů, kterými k založenému vláknu přispěli další uživatelé. Oba údaje rovněž zaznamenám, mohly by poskytnout zajímavé statistické informace. Po přečtení každého příspěvku nejprve zaznamenám jeho stáří, počet komentářů a pokud je to možné, určím pohlaví příspěvatele. Následně zaznamenám témata, o nichž příspěvek pojednává.

Po zpracování všech příspěvků namátkou vybírám několik a ověřuji, zda při analýze nedošlo k chybám, ať už chybným zhodnocením příslušnosti tématu, nebo chybou při zapsání příslušného znaku do záznamového archu. Získaná data zpracuji pomocí funkcí programu Excel. Nejprve sečtu zaznamenané výskyty v jednotlivých podkategoriích, poté kategoriích a poté tří základních tematických celků.

9.4. Vyhodnocení výsledků výzkumu

Výstupem z šetření jsou grafy ukazující procentuální zastoupení jednotlivých témat a tabulky obsahující hodnoty absolutní i relativní četnosti nalezených tematických okruhů a motivů. Analyzováno bylo celkem 170 příspěvků (7 bylo z analýzy vyloučeno, protože jejich autory nebyly členové klubu.) Nalezeno bylo dohromady 339 motivů, které se dělí do tří základních tematických celků, ty do 14 kategorií a ty pak do 43 podkategorií. Diagram č. 3 – Hierarchie proměnných ukazuje konečný systém členění.

Diagram č. 3
Hierarchie proměnných

9.4.1. Stáří příspěvků

Ze zadaného údaje o počtu dní, které uplynuly od vložení příspěvků, lze dopočítat dny, kdy byly příspěvky do diskuze vloženy. Z toho lze usoudit na aktivitu členů klubu v diskusi. Nejstarší analyzovaný příspěvek byl do diskuze vložena 5.1.2008, nejnovější 18.4.2011. Diskuze tedy probíhá 3 roky a pět měsíců. Průměrné stáří příspěvku je 626 dní, vzhledem k tomu, že medián jejich stáří se od tohoto údaje příliš neliší (604 dní), lze říci, že diskuze je relativně konstantně navštěvována.

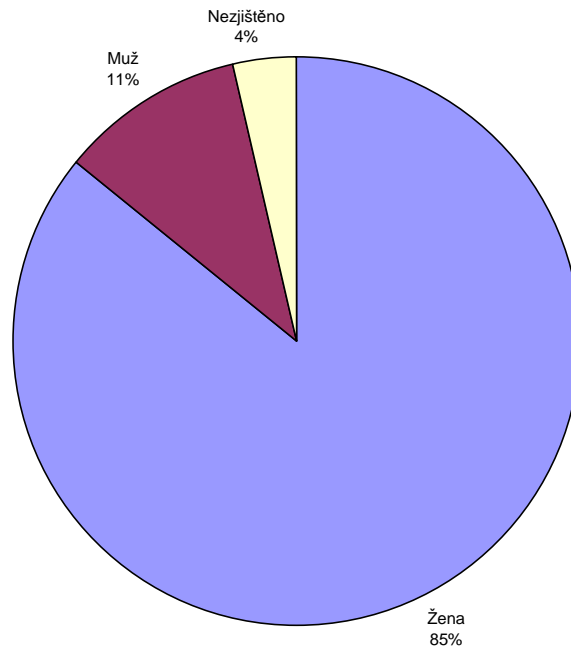
9.4.2. Počty komentářů

Do každého z vláken reprezentovaných analyzovanými prvními příspěvky bylo učiněno v průměru 76,5 následných komentářů, nejvíce komentářů bylo 1661, nejméně 1. Z toho lze usoudit, že diskuze je živá, diskutéři se k jednotlivým tématům poměrně často vyjadřují a fórum je často navštěvováno, takže probíraná témata jsou pro ně relevantní.

Pozn.: Další využití této kategorie by bylo možné při případné analýze jednotlivých vláken. Při analýze pouze prvních příspěvků není možné počty komentářů využít k zjištění míry zájmu o jednotlivá témata, protože většina příspěvků v sobě spojuje několik témat či motivů a není možné vyhodnotit, jak jsou následné komentáře mezi ně rozděleny, jak velká jejich část se vztahuje ke kterému z témat či motivů.

9.4.3. Pohlaví přispěvatelů

Graf č. 3 - Pohlaví přispěvatelů

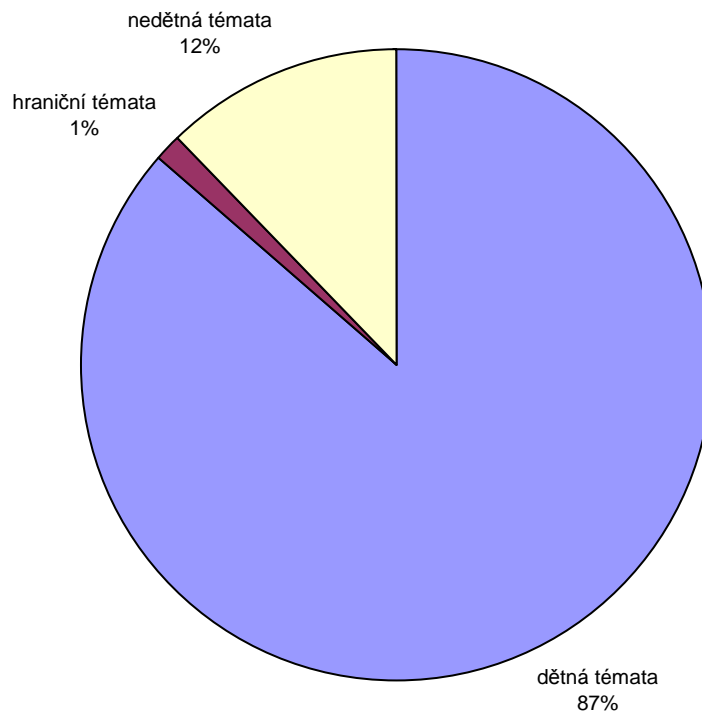
Tabulka č. 3 – Pohlaví přispěvatelů

Pohlaví přispěvatelů		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
žena	146	85
muž	18	11
nejjistěno	6	4
celkem	170	100

Autory příspěvků byly ve 146 případech ženy, v 18 případech muži a v 6 případech nebylo možné autorství připsat ani jednomu pohlaví. Skutečnost, že přispívají častěji ženy než muži, lze interpretovat jako potvrzení domněnky, že otázka dobrovolné bezdětnosti je výrazně genderovaná. To je dáno jednak tím, že reprodukční věk ženy je více omezen, a jednak tím, že mateřská role je v identitě ženy integrována silněji, než role otcovská v identitě muže. Vědomí vybočení z obecně uznávané normy tak zakládá vyšší potřebu o problému hovořit.

9.4.4. Základní dělení témat diskuze

Graf č. 4 – Základní dělení témat diskuze

Tabulka č. 4 - Základní dělení témat diskuze

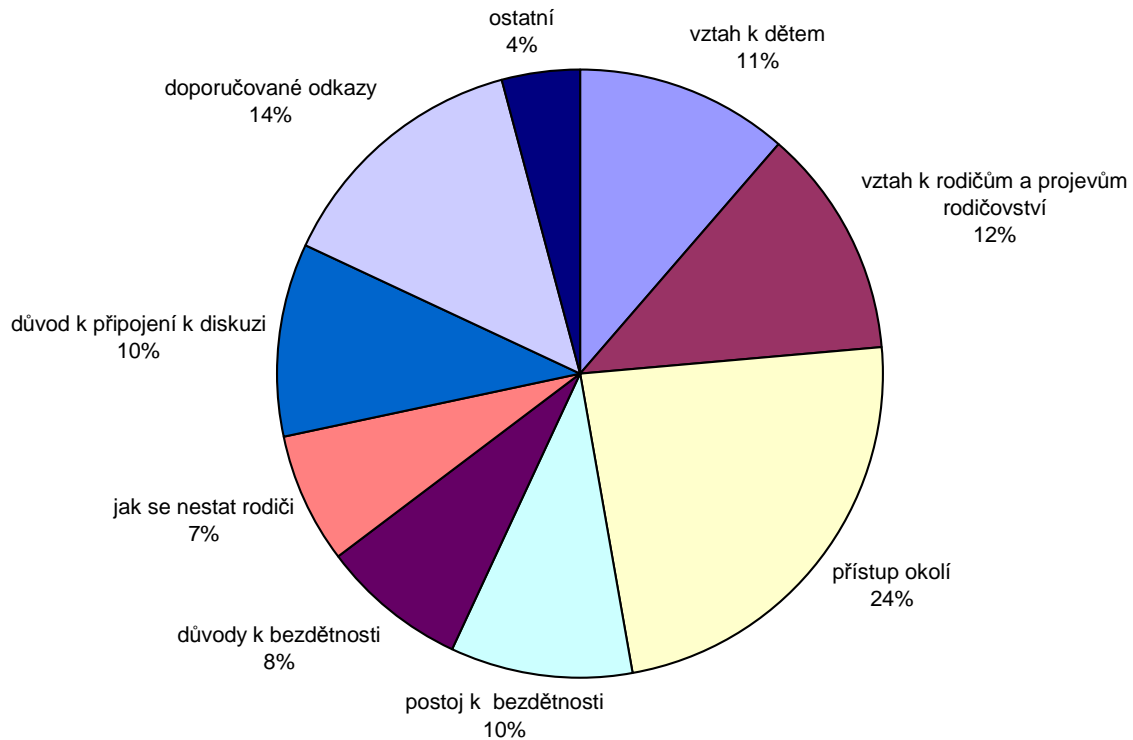
Základní dělení témat diskuze		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
dětná témata	293	87
hraniční témata	5	1
nedětná témata	41	12
celkem	339	100

Bylo zjištěno, že ve 282 případech se téma obsažené v příspěvku nějakým způsobem dotýkalo dětí, rodičů a rodičovství nebo bezdětnosti, v 41 případech se obsah příspěvku těmito tématům vyhnul a v 5 případech se téma diskuze nacházelo na hranici, zasahovalo do obou dvou tematických okruhů (jedná se o malé množství příspěvků pojednávajících o konstrukci alternativní identity dobrovolně bezdětných, nezávislé na odmítání rodičovství, která se tak na jedné straně sice „dětných“ témat dotýká, ale na straně druhé se již od nich chce vědomě distancovat). Ústředním tématem v komunikaci dobrovolně bezdětných je tedy vztahování se

vůči dětné většině společnosti, patrně existuje silná potřeba vyjasnit svůj postoj, dát jej najevo zřejmým způsobem. Na druhou stranu je překvapující, že námětem 85% diskuze lidí, kteří děti a rodičovství odmítají, jsou právě tato témata. Vypovídá to o tom, že jediným sjednocujícím prvkem skupiny je negativní vztahování se vůči skupině jiné, její členové nemají ve většině mnoho jiných společných zájmů či témat k diskusi, než je právě odmítavý postoj k dětnosti. Potvrzuje to domněnku, že dobrovolně bezdětní nejsou homogenní skupina.

9.4.5. Dětná témata

Graf č. 5 - Dětná témata

Tabulka č. 4 – Dětná témata

Dětná témata		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
vztah k dětem	33	11
vztah k rodičům a projevům rodičovství	36	12
přístup okolí	69	24
postoj k bezdětnosti	29	10
důvody k bezdětnosti	23	8
jak se nestat rodiči	20	7
důvody k připojení k diskusi	30	10
doporučované odkazy	41	14
ostatní	12	4
celkem	293	100

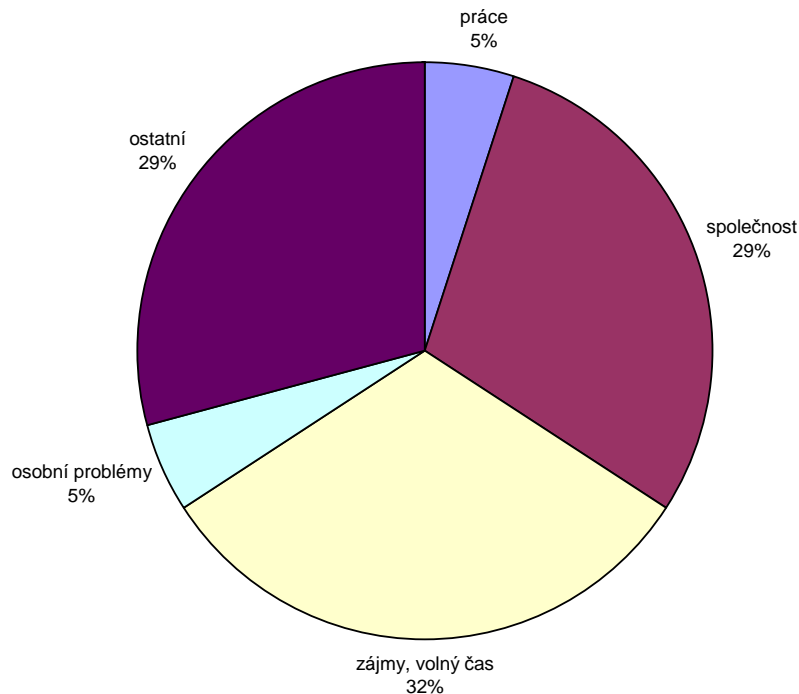
Tento graf ukazuje, co je námětem těch částí diskuze, pro které je dominantní téma dětí, rodičovství nebo bezdětnosti. Vyplývá z něj, že nejdiskutovanějším motivem je vztah většinové dětné společnosti k dobrovolně bezdětným či dobrovolné bezdětnosti, jejich přístup

a chování k tomuto postoji a jeho vyznavačům – celkem 69 příspěvků se tomuto tématu nějakým způsobem věnuje.

Frekvence ostatních témat je relativně vyrovnaná, nápadněji vystupují pouze doporučené odkazy (41 výskytů), což je kategorie, která obsahuje doporučení konkrétních článků, knih, www, nebo jiných obsahů, které se vztahují problematice dětí, rodičovství a dobrovolné bezdětnosti. Následuje otázka vztahu k rodičům a projevům rodičovství (36), a vztahu k dětem (33), což rovněž odpovídá výše uvedenému poznatku, že skupina dobrovolně bezdětných je formulována především negativním vztahováním ke skupině dětné. Problematika postoje k bezdětnosti (29) obsahuje tematizace vztahu samotných dobrovolně bezdětných k vlastnímu rozhodnutí, následují motivy související s metodami jak se nestat rodiči (20) a kategorie ostatní, která obsahuje 12 zbývajících motivů, které nespádají ani do jedné z uvedených kategorií, jejich námětem ale jsou děti, rodičovství nebo dobrovolná bezdětnost. Rozbor podkategorií a vyhodnocení výsledků příslušné části analýzy jsou provedeny v samostatných odděleních s grafy, tabulkami výsledků a komentáři.

9.4.6. Nedětná témata

Graf č. 6 - Nedětná témata

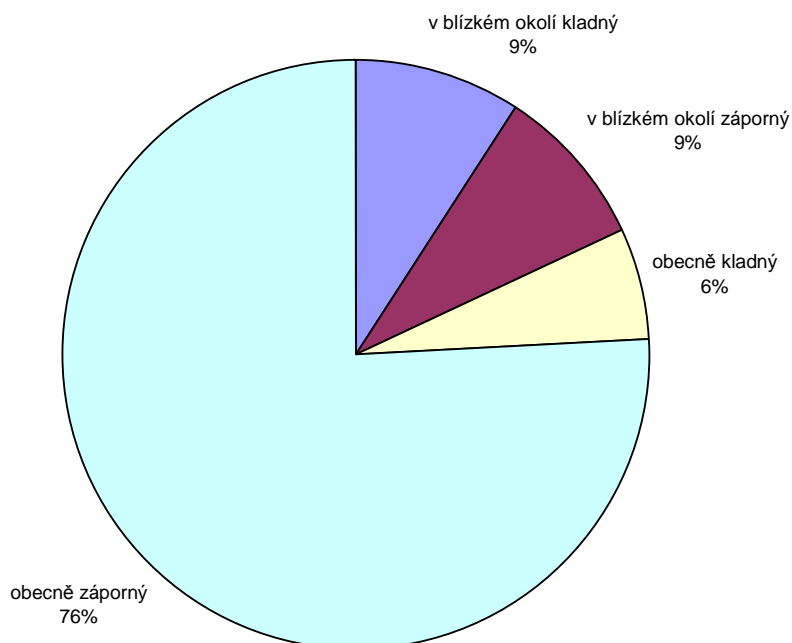
1Tabulka č. 6 - Nedětná témata

Nedětná témata		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
práce	2	5
společnost	12	29
zájmy, volný čas	13	32
osobní problémy	2	5
ostatní	12	29
celkem	41	100

Tento graf ukazuje dělení tematického okruhu „nedětná témata“ na jednotlivé kategorie. Příspěvatelé se na fóru nejčastěji bavili o svých zájmech a volnočasových aktivitách (13 výskytů), druhým nejčastějším nedětným tématem byly společenské problémy (12 výskytů). Záležitosti zaměstnání a osobní problémy byly zmíněny pouze dvakrát. Absolutní četnost je relativně malá.

9.4.7. Vztah k dětem

Graf č. 7 - Vztah k dětem

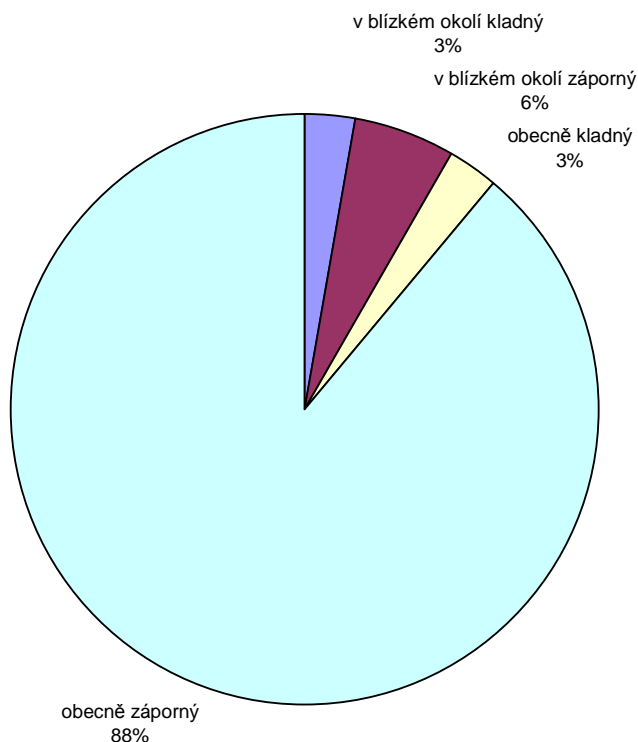
Tabulka č. 7 - Vztah k dětem

Vztah k dětem		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
v blízkém okolí kladný	3	9
v blízkém okolí záporný	3	9
obecně kladný	2	6
obecně záporný	25	76
celkem	33	100

Graf ukazuje, v jakém vztahu jsou přispěvatelé fóra k malým dětem v jejich blízkém okolí a k dětem obecně. Zajímavý je velký rozdíl v četnosti výskytů motivu vztahu k dětem v blízkém okolí a vztahu k nim obecně. Údaj lze interpretovat tak, že v blízkém okolí respondentů se velmi často žádné děti nenacházejí (snad se jim i vyhýbají), jinak by jistě měli potřebu dávat vztah k nim nějakým způsobem najevo. Jejich vztah k dětem obecně je totiž v drtivé většině případů záporný (25 : 2 výskytům). Zajímavé ale je, že celkem v 5 případech byl zmíněn kladný vztah k dětem, takže dobrovolně bezdětní zřejmě nemají vztah k dětem vyhraněně negativní.

9.4.8. Vztah k rodičům a projevům rodičovství

Graf č. 8 - Vztah k rodičům a projevům rodičovství

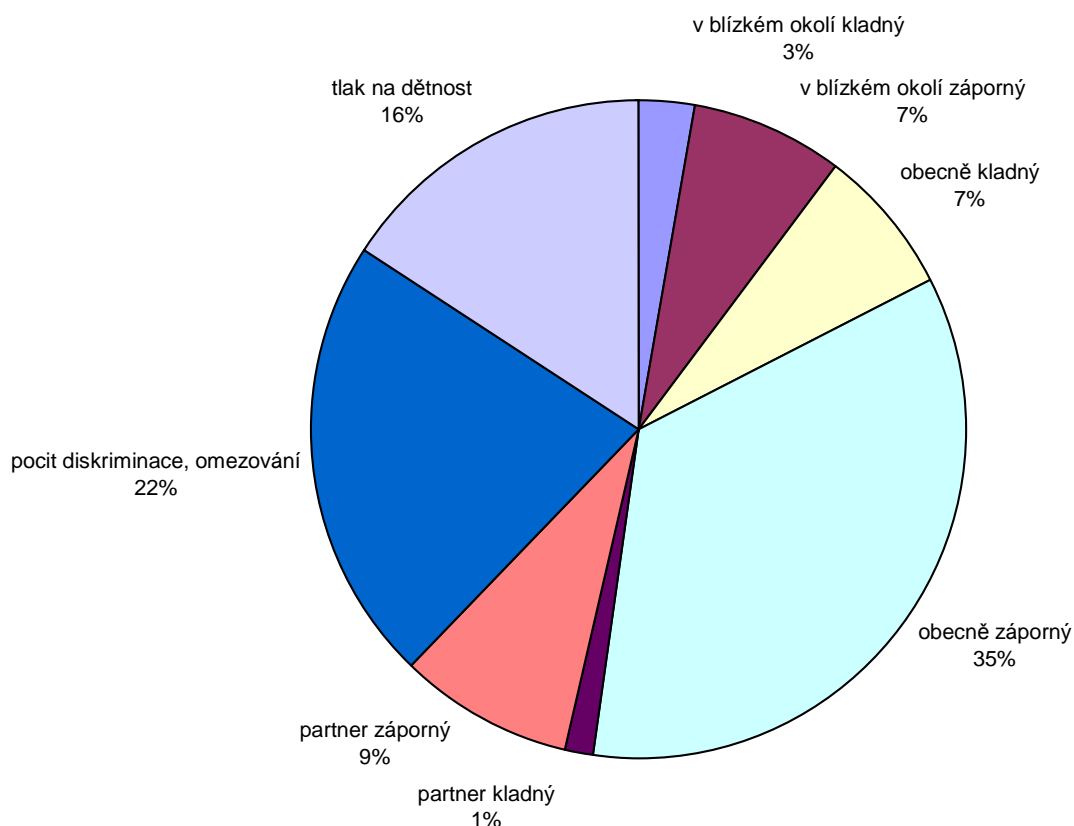
Tabulka č. 8 - Vztah k rodičům a projevům rodičovství

Vztah k rodičům a projevům rodičovství		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
v blízkém okolí kladný	1	3
v blízkém okolí záporný	2	6
obecně kladný	1	3
obecně záporný	32	88
celkem	36	100

Tento graf ukazuje, v jakém vztahu jsou diskutéři k rodičům a projevům rodičovství jak ve svém blízkém okolí, tak v obecné rovině. Dle výsledků průzkumu je tento vztah jednoznačně záporný, ať už se jedná o rodiče v jejich blízkém okolí, kde by se dala předpovídat větší míra shovívavosti, nebo k rodičům obecně. Kladný vztah byl zaznamenán pouze dvakrát, zato záporný celkem 34krát, což tvoří plných 94%. Tento údaj lze s ohledem na předchozí graf interpretovat tak, že dobrovolně bezdětní nemají ani tak výhrady k dětem jako takovým, jak jim bývá často podsouváno například v médiích, jako spíše k rodičům, jejich chování a způsobu výchovy, který se pochopitelně odráží i v chování jejich dětí.

9.4.9. Přístup okolí

Graf č. 9 - Přístup okolí

Tabulka č. 9 - Přístup okolí

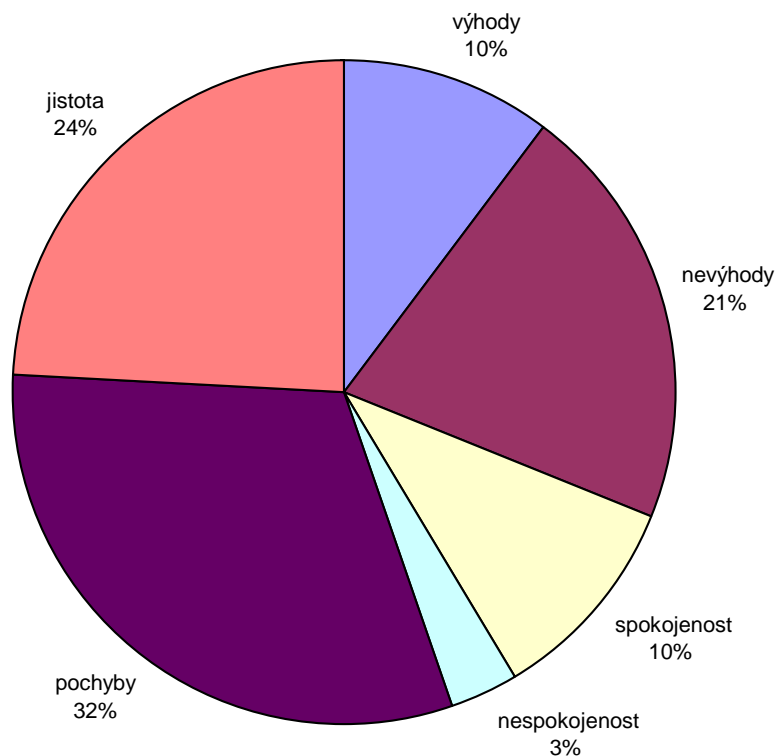
Přístup okolí		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
v blízkém okolí kladný	2	3
v blízkém okolí záporný	5	7
obecně kladný	5	7
obecně záporný	24	35
partner kladný	1	1
partner záporný	6	9
pocit diskriminace, omezování	15	22
tlak na dětnost	11	16
celkem	69	100

Tento graf ukazuje, jak přispěvatelé fóra vnímají přístup okolí k jejich rozhodnutí zůstat bezdětnými. Nejčastěji je uváděna reakce obecného okolí, tedy jak dobrovolně bezdětní vnímají přístup celé společnosti, jak je vůči nim naladěna, jak na ně reaguje. 24 přispěvatelů uvedlo, že cítí negativní reakci veřejnosti k dobrovolné bezdětnosti, 15krát dokonce, že se cítí většinovou společností dokonce omezování nebo diskriminování. 11krát byl uveden pocíťovaný tlak na změnu svého rozhodnutí, snahu přimět je, aby dítě (děti) měli. I lidé

v jejich bezprostředním okolí reagují záporně, 5 záporných reakcí proti pouhým dvěma kladným, v případě životních partnerů dokonce 6 záporných a pouze jedna kladná. Na druhou stranu ale nízká absolutní četnost těchto reakcí může napovídat, že se svými blízkými mají dobrovolně bezdětní tuto otázku vyřešenu a proto nemají potřebu teoretický spor ventilovat v diskuzi. Naopak v obecné rovině se cítí nepochopeni, proto se většina zaznamenaných reakcí nese v negativním duchu.

9.4.10. Postoj k bezdětnosti

Graf č. 10 - Postoj k bezdětnosti

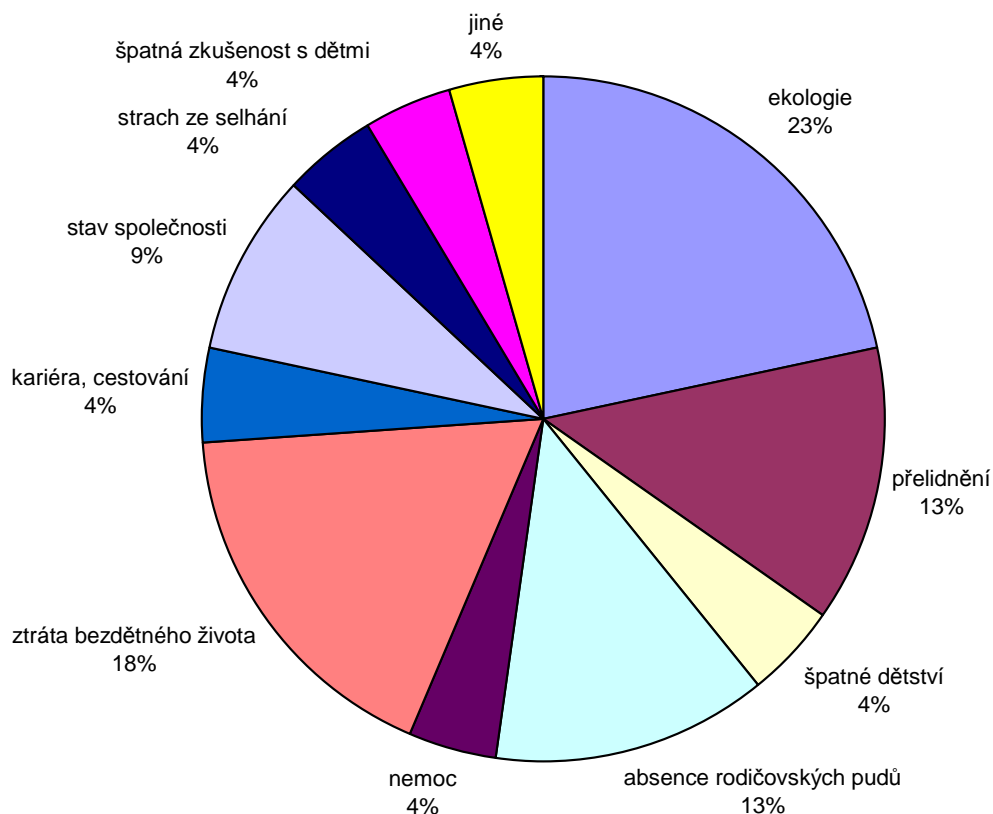
2Tabulka č. 10 - Postoj k bezdětnosti

Postoj k bezdětnosti		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
výhody	3	10
nevýhody	6	21
spokojenost	3	10
nespokojenost	1	3
pochyby	9	32
jistota	7	24
celkem	29	100

Tento graf ukazuje, jak přispěvatelé vnímají svou vlastní dobrovolnou bezdětnost. Nejčastějším motivem byly pochyby, nejistota, zda jejich rozhodnutí bylo správné a zda je trvalé (9krát). Druhé v pořadí bylo naopak vyjadřování jistoty a trvalosti tohoto rozhodnutí (7krát), následováno ovšem uvedenými nevýhodami tohoto stavu. 3krát byly zmíněny výhody a spokojenost s dobrovolnou bezdětností a jenom jedenkrát, že je přispěvatel nespokojen.

9.4.11. Důvody k bezdětnosti

Graf č. 11 - Důvody k bezdětnosti

Tabulka č. 11 - Důvody k bezdětnosti

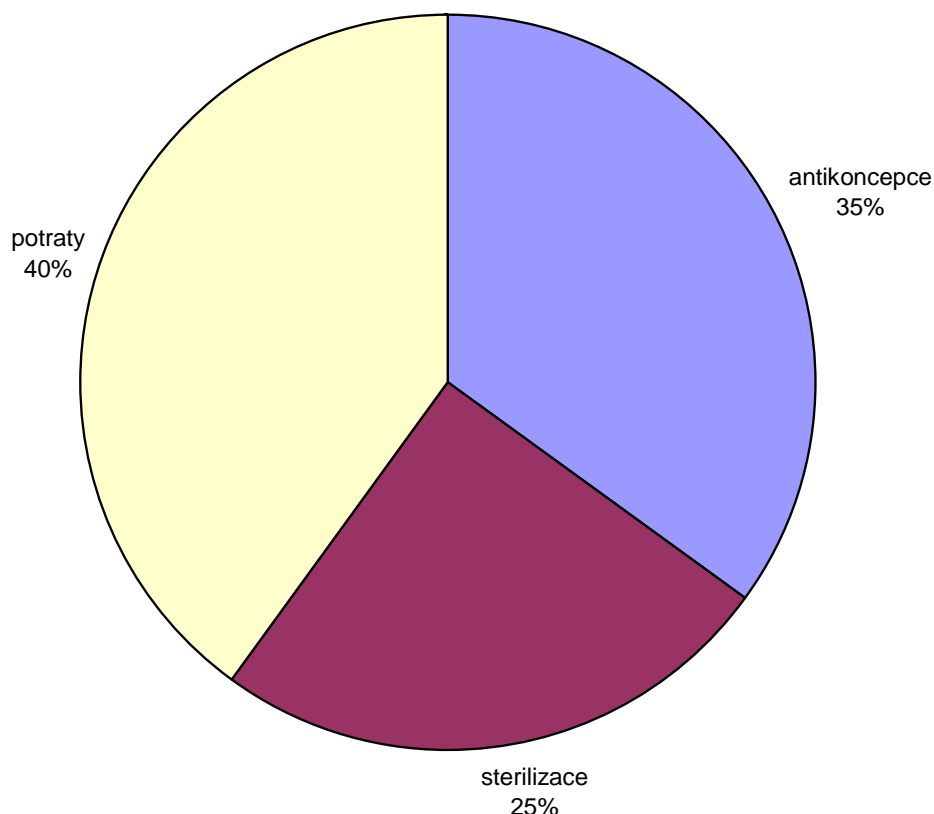
Důvody k bezdětnosti		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
ekologie	5	23
přelidnění	3	13
špatné dětství	1	4
absence rodičovských pudů	3	13
nemoc	1	4
ztráta bezdětného života	4	18
kariéra, cestování	1	4
stav společnosti	2	9
strach ze selhání	1	4
špatná zkušenost s dětmi	1	4
jiné	1	4
celkem	23	100

Tento graf ukazuje, jaké důvody byly zmíněny jako příčina rozhodnutí zůstat dobrovolně bezdětným/nou. Nejčastěji byly zaznamenány důvody ekologické (5), následuje neochota vzdát se bezdětného životního stylu (4), zdůvodnění absencí rodičovských pudů (3)

a zdůvodnění neochotou přivést dítě na svět za současného (morálního) stavu společnosti (2). Důvody jako špatné dětství, onemocnění, upřednostnění kariéry nebo cestování, strach ze selhání v rodičovské roli a špatné zkušenosti s dětmi byly zaznamenány každý pouze jedenkrát. Celkově je absolutní četnost v této kategorii velmi nízká, což odpovídá domněnce, že většina dobrovolně bezdětných si je svým rozhodnutím jistá a nemá potřebu jej nijak obhajovat ani vysvětlovat.

9.4.12. Jak se nestat rodiči

3Graf č. 12 - Jak se nestat rodiči

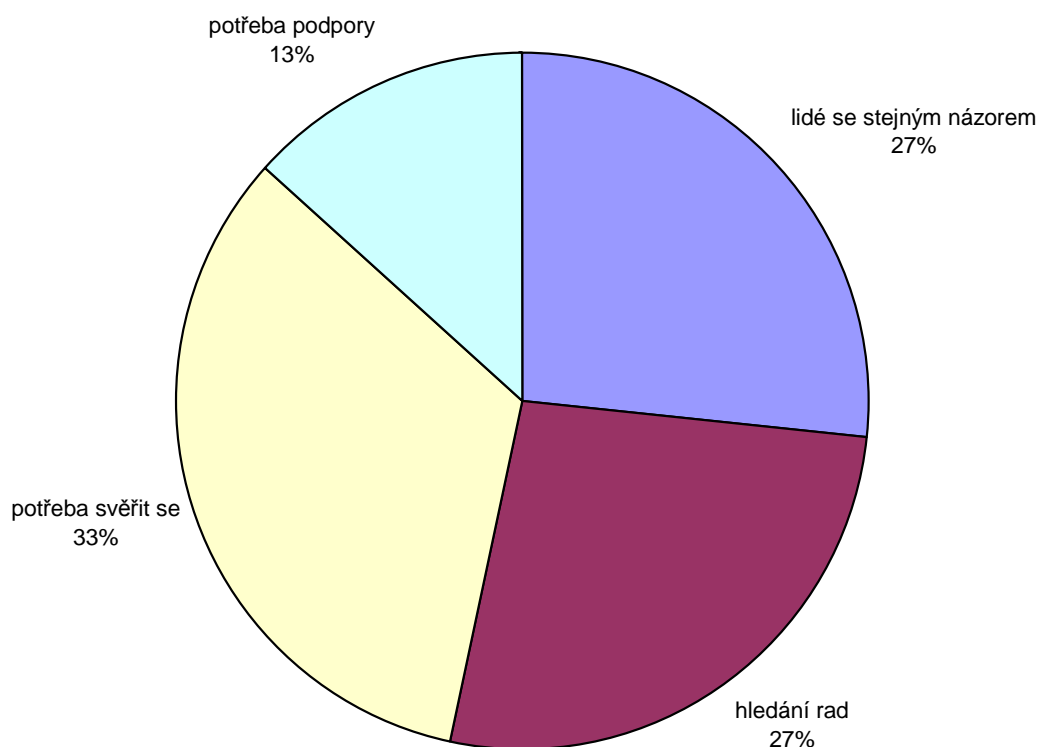
Tabulka č. 12 - Jak se nestat rodiči

Jak se nestat rodiči		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
antikoncepce	7	35
sterilizace	5	25
potraty	8	40
celkem	20	100

Tento graf sleduje, jak často jsou v diskuzích zmínky o cestách, kterými lze zabránit vzniku rodičovství ve fyziologickém smyslu – jak zabránit početí, případně narození již početého dítěte. Nejčastěji (celkem 8krát) se objevuje tematika potratů, snad i proto, že je to všeobecně kontroverzní téma, následuje 7 zmínek o antikoncepci a celkem 5 o zákroku sterilizace. Všechny tři možnosti jsou vnímány jako pozitivní cesta, jak dosáhnout co největší míry nezávislosti na reprodukčních schopnostech těla, možnost využívat moderní hormonální antikoncepci a svobodná volba potratu jsou považovány za znaky svobody. Zvažování sterilizace je navíc dalším důkazem jistoty a neměnnosti rozhodnutí zůstat bezdětným/nou.

9.4.13. Důvod k připojení k diskuzi

Graf č. 13 - Důvod k připojení k diskuzi

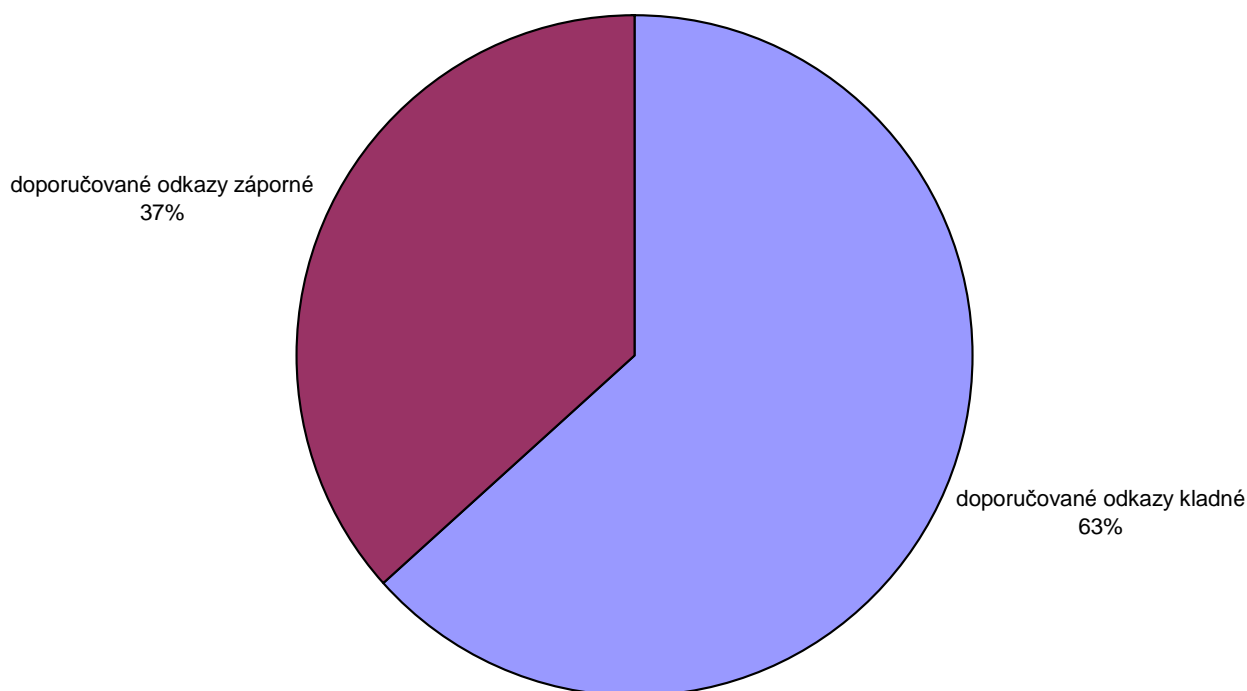
Tabulka č. 13 - Důvod k připojení k diskuzi

Důvod k připojení k diskuzi		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
lidé se stejným názorem	8	27
hledání rad	8	27
potřeba svěřit se	10	33
potřeba podpory	4	13
celkem	30	100

V tomto grafu jsou zpracovány údaje o důvodech, které vedly diskutéry k potřebě zapojit se do fóra na stránkách dobrovolně bezdětných. V 10 případech je k tomu vedla potřeba svěřit se ostatním se svými problémy či nejistotami, shodně po osmi potřeba najít skupinu lidí se stejným názorem a potřeba získat radu k řešení popsané životní situace. 4krát byla zaznamenána žádost o podporu v nesnázích. Prakticky ve všech případech se jednalo o chování vyvolané konfliktem s rodiči či dětmi, jakousi „srážku dvou světů“, která dobrovolně bezdětně deprimuje především kvůli tomu, že společenská pravidla jsou aktuálně nastavena tak, že straní jejich dětnému protivníkovi. Společným jmenovatelem celé této kategorie je tak potřeba být členem skupiny, která dotyčného přijímá a v níž není na základě svých názorů či postojů napadán. To potvrzuje domněnku o sociální exkluzi dobrovolně bezdětných.

9.4.14. Doporučované odkazy

Graf č. 14 - Doporučované odkazy

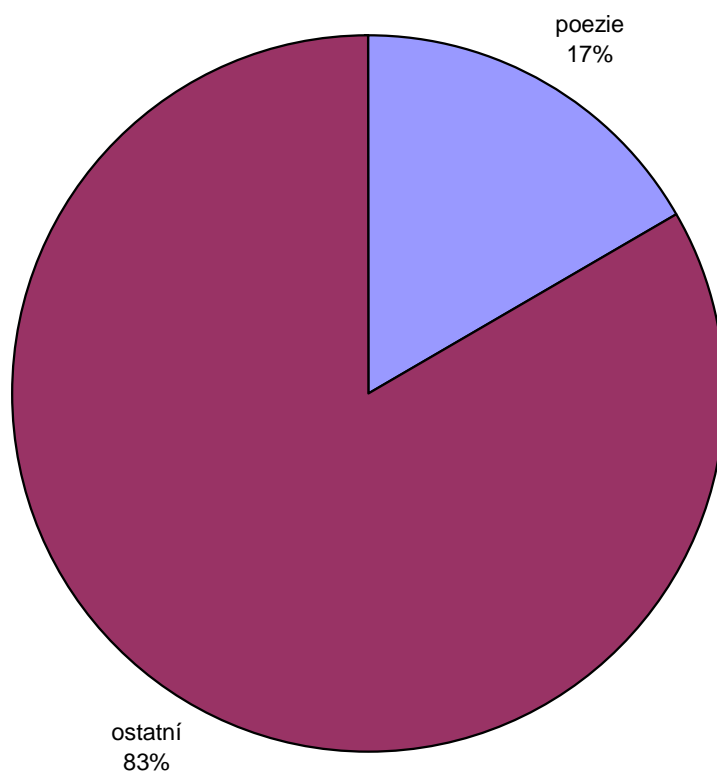
Tabulka č. 14 - Doporučované odkazy

Doporučované odkazy		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
doporučované odkazy kladné	26	63
doporučované odkazy záporné	15	37
celkem	41	100

Tento graf ukazuje rozložení kulturních obsahů, na něž se příspěvatelé fóra odkazují. Jedná se články, knihy, ale i např. filmové a literární postavy. Jedná se o odkazy dvojího typu – jedny jsou zmiňovány jako pozitivní příklady a jsou hodnoceny kladně (celkem 26 výskytů). Jiné jsou vkládány naopak jako odstrašující příklady ať už nepochopení nebo pro diskutéry nepřijatelných názorů na dobrovolnou bezdětnost, případně chování rodičů či dětí (celkem 15 výskytů). U těchto negativních odkazů je však vzápětí provedena jejich kritika, z níž opět dobrovolná bezdětnost vychází jako vítěz. Cílem všech odkazů je tedy podpora dobrovolné bezdětnosti a utvrzení jejich vyznavačů ve správnosti vlastní volby.

9.4.15. Ostatní dětná témata

Graf č. 15 – Ostatní dětná témata

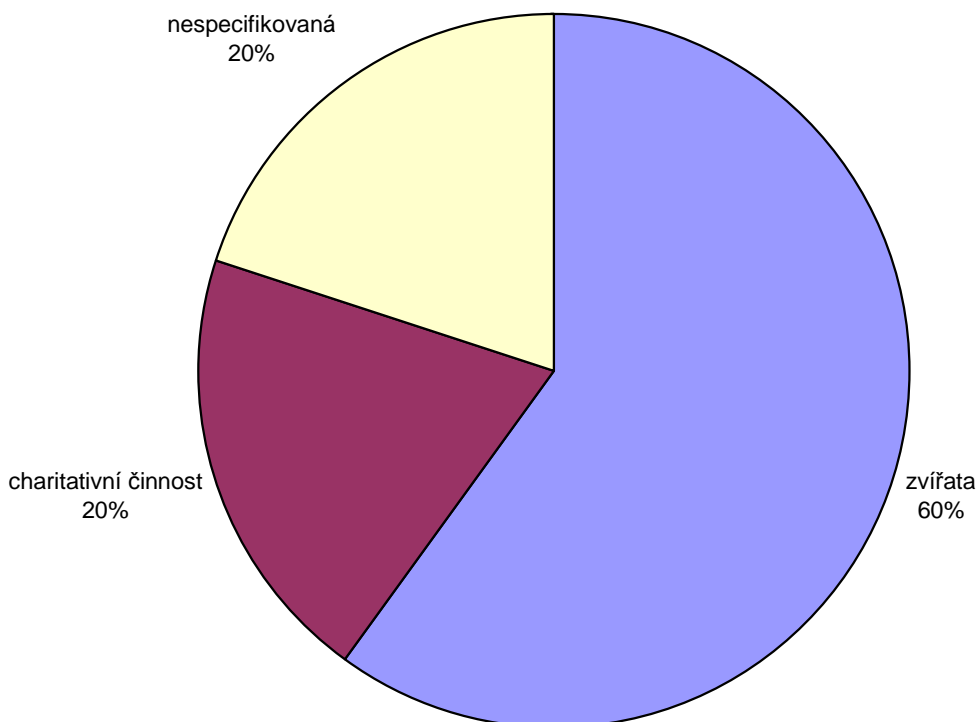
Tabulka č. 15 – Ostatní dětná témata

Ostatní dětná témata		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
poezie	2	17
ostatní	10	83
celkem	12	100

Tato kategorie sdružuje všechny zbývající motivy diskuze, které nespádají pod žádnou z předchozích kategorií, jejich tématem jsou děti, rodičovství nebo dobrovolná bezdětnost, ale nemají žádné společné prvky, podle nichž by bylo možné je setřídít. Zvláštní skupinu tvoří dvě básně o dobrovolné bezdětnosti.

9.4.16. Alternativy dětnosti

Graf č. 16 - Alternativy dětnosti

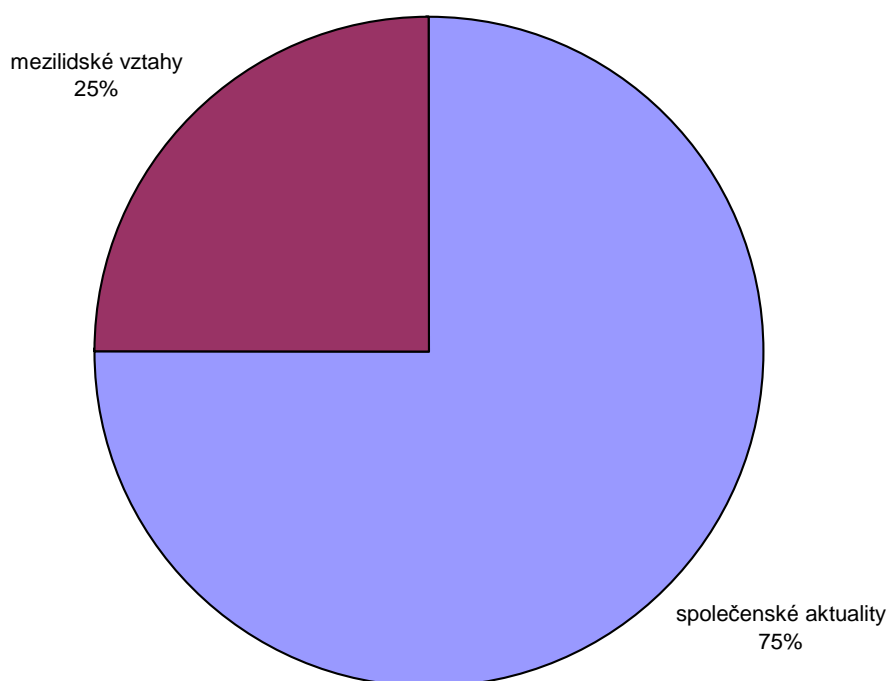
Tabulka č. 16 - Alternativy dětnosti

Alternativy dětnosti		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
zvířata	3	60
charitativní činnost	1	20
nespecifikovaná	1	20
celkem	5	100

Tato kategorie sdružuje naznačené pokusy o konstrukci alternativní identity dobrovolně bezdětných, která by nahradila současnou, jež je tvořena pouze negativním vztahováním k rodičům a dětem. V běžné biografii člověka zabírá rodičovství značné množství času a lidem, kteří se rozhodli vyhnout rodičovské roli, by se tak mohl otevřít značný prostor, který mohou využít. Z velmi malého počtu výskytů tohoto tématu v diskuzi ale lze usoudit, že pro dobrovolně bezdětné to není příliš zajímavé téma. Především lze tento jev přičíst na vrub skutečnosti, že dobrovolně bezdětní se necítí o nic ochuzeni, nemají potřebu nepřítomnost dětí ve svém životě nijak nahrazovat. Ve zkoumaném vzorku bylo ve třech případech zaznamenáno, že diskutér uvedl, že raději, než by měl vlastní děti, má domácí zvířata, jednou byla zmíněna charitativní práce a jednou byla zaznamenána obecná snaha o konstrukci alternativní identity, ovšem bez konkrétního výsledku.

9.4.17. Společnost

Graf. č 17 - Společnost

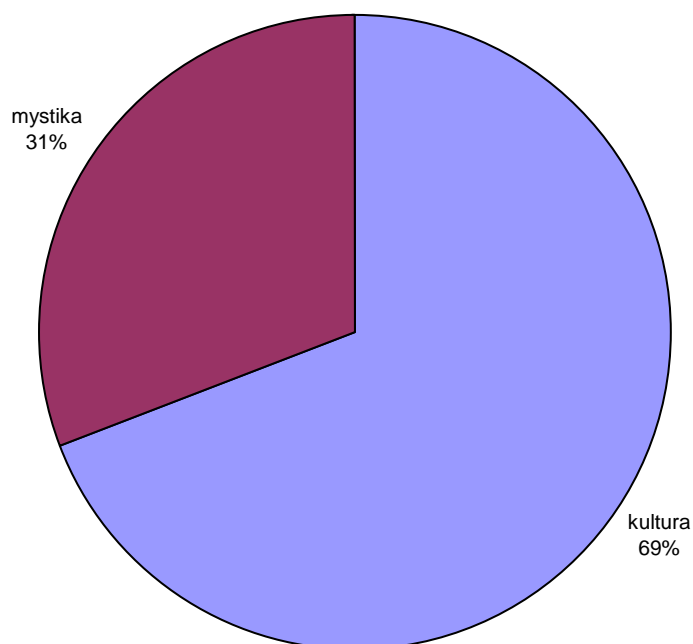
Tabulka č. 17 – Společnost

Společnost		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
společenské aktuality	9	75
mezilidské vztahy	3	25
celkem	12	100

V tomto grafu se ukazuje jak často se v diskusi objevovala témata, která by se dala nazvat společenskými. Společenské aktuality z oblastí politiky, sociální otázky, otázky morálky a etiky, události v zahraničí a další byly zaznamenány celkem 9 krát, což značí, že dobrovolně bezdětní nejsou nijak sociálně izolovaná skupina, dění okolo sebe vnímají a mají potřebu se k němu vyjadřovat. Druhá vyčleněná podkategorie, mezilidské vztahy, zaznamenala 3 výskyty, což je sice relativně malý počet, nicméně i tak může vypovídat o tom, že dobrovolně bezdětní nejsou sobečtí a sebestřední, jak jim bývá podsouváno (jedná se o problematiku mezilidských vztahů obecně, řešení osobních problémů je vyčleněna samostatná kategorie a byly v ní zaznamenány celkem 3 výskyty).

9.4.18. Zájmy, volný čas

Graf č. 18 - Zájmy, volný čas

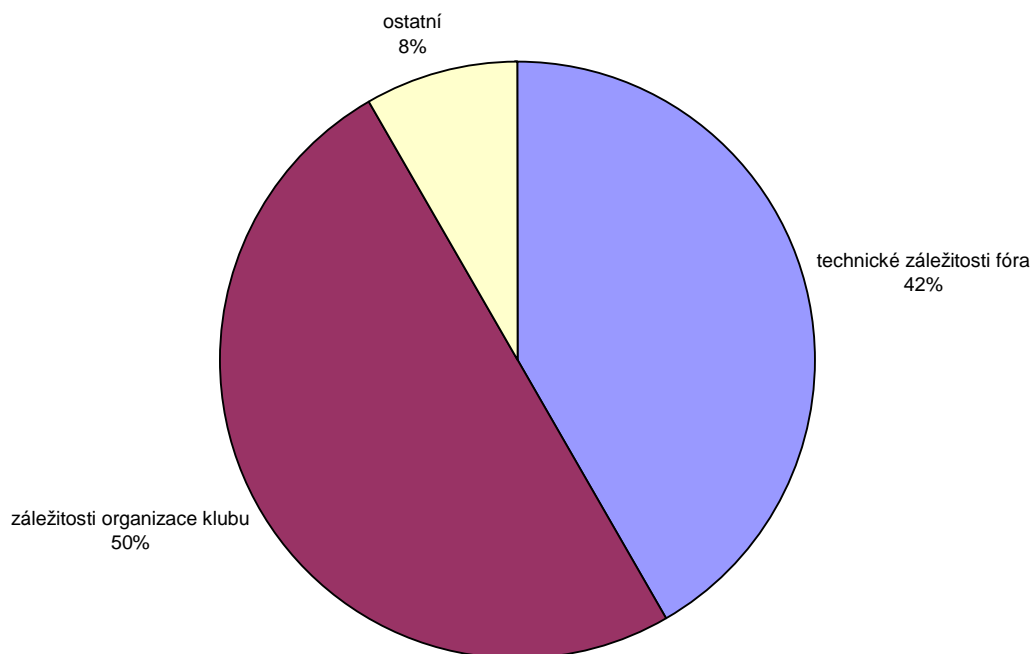
Tabulka č. 18 - Zájmy, volný čas

Zájmy, volný čas		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
kultura	9	69
mystika	4	31
celkem	13	100

Tento graf ukazuje, jak často se v diskuzi objevovala témata zájmů a volnočasových aktivit diskutérů. Nejčastěji (9) se jednalo o odkazy na různé kulturní události, zejména filmy, divadelní představení, knihy ad. Samostatná podkategorie patří paranormálním tématům, jež se stala předmětem diskuze celkem 4krát. Skutečnost, že diskutéři mají potřebu hovořit spolu o osobních zájmech, může znamenat, že jejich vztahy přerostly z prostého názorového souznění ve vztahy přátelské. Byť nelze říct, zda mají přátele i mimo komunitu dobrovolně bezdětných, může to opět svědčit o jistém konfliktu s dětnou společností, z něj plynoucím vyloučením a následné potřebě sdružování a následného spřátelení s lidmi stejného názoru.

9.4.19. Ostatní nedětná témata

Graf č. 19 - Ostatní nedětná témata

Tabulka č. 19 - Ostatní nedětná témata

Ostatní nedětná témata		
	absolutní četnost	relativní četnost (%)
technické záležitosti fóra	5	42
záležitosti organizace klubu	6	50
ostatní	1	8
celkem	12	100

Do této kategorie spadají všechna témata, která se nezabývají otázkami souvisejícími s dětmi, rodiči nebo bezdětností, ale nespádají pod žádnou z kategorií tematického okruhu „nedětná témata“. Nejvíce zbylých příspěvků se zabývá organizací klubu, především se jedná o domlouvání srazů ve starších příspěvcích, než byla tato aktivita přesunuta do samostatného oddělení webové stránky. Nicméně díky těmto příspěvkům je možné ověřit, že členové klubu se skutečně scházejí i v reálném životě, nejenom ve virtuálním prostředí internetové diskuze. Podkategorie „technické záležitosti fóra“ není pro analýzu relevantní.

9.5. Shrnutí výsledků výzkumu

Hlavním motivem diskuze je konflikt mezi bezdětnou a dětnou komunitou. Diskuze je z valné části tvořena příspěvky variujícími na téma špatných zkušeností s rodiči a dětmi a stížnostmi na nepochopení či přímo nesouhlas blízkého i vzdáleného sociálního okolí příspěvatelů na jejich postoj. Hlavním důvodem ke vzniku samotné komunikace mezi dobrovolně bezdětnými je potřeba být součástí komunity lidí se stejným názorem, lidí, s nimiž lze sdílet pocity, ať ohledně názorů na rodiče, nebo ohledně sdílené životní zkušenosti s biografií vybočující z normy.

Do diskuze mnohem častěji přispívají ženy. Mateřství je totiž do „normální“ biografie ženy integrováno daleko silněji než otcovství do biografie muže. Na ženy je tak vytvářen daleko větší tlak, který je nutí tuto otázku neustále znovu tematizovat, o čemž opět vypovídá i základní rozdělení témat analyzované diskuze – drtivá většina příspěvků nějakým způsobem pojednávala o otázkách souvisejících s dětmi, rodičovstvím nebo naopak bezdětností. To potvrzuje jednu z domněnek uvedených v teoretické části práce – rodiče i bezdětní se pouze různými způsoby vztahují ke stejnému bodu, k dětem. Z analýzy diskuze vyplynulo, že zásadní charakteristika identity komunity dobrovolně bezdětných, kteří se scházejí na webu klubu *No Kidding! Praha*, je negativně konstruována – odporem vůči dětem a rodičovství.

Tomu odpovídá i skutečnost, že diskutéři mají k rodičům i dětem vztah víceméně negativní, objevilo se ale i několik případů vztahů kladných, takže se nejedná o vyhrocené a stoprocentní nepřátelství. Na tomto stavu nic nemění ani to, nakolik jsou si s konkrétním rodičem nebo dítětem blízcí, hodnocení dětí a rodičů např. z vlastní rodiny nebo okruhu přátel není nijak shovívavější.

Stejně negativní přístup cítí dobrovolně bezdětní ze strany svého okolí, téma přístupu okolí k dobrovolně bezdětným se v diskuzi objevovalo vůbec nejčastěji. Diskutéři cítí, že je jejich okolí nechápe a nepřijímá, a to i v případě, že se jedná o okolí tak blízké, jako je životní partner. Mnozí z diskutujících se cítí kvůli svému postoji přímo omezováni a znevýhodňováni oproti rodičům nebo děti akceptující většině. Z analyzovaného vzorku vyplývá, že kritika dobrovolně bezdětných je reakcí na tento odmítavý postoj dětných a na jejich invektivy.

V diskuzi se ukázalo, že diskutéři si svým přesvědčením nejsou zdaleka stoprocentně jisti. Objevují se pochyby o správnosti vlastního rozhodnutí, otázky, zda ho jednou nebudou litovat, až na něm nepůjde nic změnit (což v případě žen-diskutérek může nastat poměrně brzy a snad i z toho plyne jejich nejistota). Relativně často se také objevuje potřeba utvrdit se ve svém rozhodnutí odkazováním k příkladům. Pozitivní příklady slouží jako vzory

spokojeného a bezproblémového bezdětného života, negativní příklady naopak mají upozornit na zvrácenou logiku nebo hodnoty rodičovské komunity, případně na nevýhody života s dětmi (a implicitně výhody života bezdětného). Oba druhy odkazů slouží k podpoře dobrovolné bezdětnosti, což svědčí o tom, že diskutéři tuto podporu potřebují, potřebují se utvrdit a přesvědčit o správnosti své volby.

O opačném postoji, o jistotě rozhodnutí, na druhou stranu může svědčit častá tematizace otázek antikoncepce, potratů a především několik zmínek o zvažované sterilizaci jako kroku, který by definitivně potvrdil jejich rozhodnutí nemít děti opravdu. Rovněž o jistotě rozhodnutí může svědčit nepřilíčná potřeba rozebírat důvody, které diskutéry k jejich rozhodnutí zůstat bezdětnými vedly. V malém počtu zmínek na toto téma převažovalo zdůvodnění související s globálními problémy – znečištěním životního prostředí a přelidněním planety. Z toho vyplývá, že diskutéři nejsou asociální skupina obrácená pouze do sebe, zajímají se o dění okolo sebe a jsou schopní jeho reflexe. Tomu odpovídá i diskuze otázek společenského charakteru v těch příspěvcích, které se netýkají přímo dětí a problematiky rodičovství.

Takových příspěvků, které by tematizovaly jiné oblasti než je bez/dětnost, byl v porovnání s „dětnými“ tématy nesrovnatelně nižší počet. Nejčastěji se v nich diskutovalo o celospolečenských otázkách a o zájmových aktivitách, případně o osobních problémech diskutérů. To napovídá něco o počínajících osobních vztazích mezi diskutéry a je možné, že pokud by komunikace v tomto směru v budoucnosti posílila, z diskutérů by se mohli stát přátelé a jejich komunita by se svou podobou postupně přiblížila obdobným komunitám sdružujícím dobrovolně bezdětné v zahraničí. Zásadní konfliktní povaha diskuzí by pak zmizela a klub by se pro své členy stal místem, kde se setkávají s lidmi, kteří kromě toho, že jsou v jednom směru stejně životně orientováni, jsou především přátelé a tráví spolu čas, který aktivně naplňují i něčím jiným, než jen kritikou rodičů a stížnostmi na nepochopení světem.

10. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se snažila přiblížit podobu fenoménu dobrovolné bezdětnosti v České republice, k čemuž jsem se rozhodla využít diskuzi členů dosud jediného podobně zaměřeného sdružení v ČR, klubu *No Kidding! Praha*. Díky analýze části diskusního fóra jsem dospěla k závěrům, že dobrovolná bezdětnost v ČR je definována výrazně konfliktním vztahem komunity dobrovolně bezdětných lidí s většinovou společností, která dobrovolnou bezdětnost považuje za doslova „nenormální“ jev – v tom smyslu, že rodičovství je považováno za normu a děti nemít je odchýlením od této normy. Rodičovství je považováno za přirozenou součást biografie člověka a vybočení z této normy je porušením sociálního pořádku, sociální odchylkou, která narušuje řád společnosti. To zakládá na nevraživost na obou stranách. Společnost se takovémuto destabilizujícímu jevu brání, především pomocí jeho kritiky a snahy o jeho nápravu, v praxi jsou pak výsledkem různá propopulační opatření, sociální politikou příznivou rodinám s dětmi počínaje a obecnou atmosférou společnosti zaměřené na děti konče. Rodičovská komunita se cítí dobrovolně bezdětnými ohrožena, protože představují alternativní biografii, která pokud by se ukázala jako účinná a rovnocenná biografii zahrnující rodičovství, znamenala by zásadní ohrožení jejich pozice znehodnocením největší investice (časové, finanční i emocionální), kterou do budování svého životního příběhu vložili – dětí. Proto rodiče často na dobrovolně bezdětné útočí, kritizují jejich rozhodnutí a snaží se je přimět k jeho změně a v případě, že se to nepodaří, vytlačí je na okraj společnosti. Dobrovolně bezdětní, jako lidé, kteří jsou takto marginalizováni, cítí přirozenou frustraci z této pozice. Výsledkem je jejich kritika – na obecné úrovni kritika na rodičovství zaměřené společnosti, konkrétně pak kritika (chování) rodičů a dětí. Hlavním důvodem, který je vede k potřebě sdružování, je hledání dalších jedinců, kteří jsou ve stejné situaci, kterým se mohou svěřit, oni pochopí jejich rozhodnutí a dokonce je v něm podpoří, případně jim poradí v nelehkých situacích, do kterých je jejich jinakost dostává. Stres, který díky tlaku normy cítí, ventilují právě otevřeně kritickou diskuzí, může se tak vlastně jednat o způsob obrany.

Část diskuze pojednávající o tématech, která se netýkají rodičovství, dává na druhou stranu jistou naději, že se česká komunita dobrovolně bezdětných časem odpoutá od tohoto negativního vymezování a vhodným způsobem obohatí svou identitu a rozšíří pole své činnosti.

Co se týče souvislostí s explanacemi bezdětnosti uvedenými v teoretické části, jeví se relevantní především tři z nich. Vysoké hodnocení vlastní svobody a nezávislosti odpovídá teorii individualizace, která akcentem na tyto hodnoty vysvětluje neochotu k obětem, které rodičovství vyžaduje. Teorie racionální volby vysvětluje bezdětnost jako důsledek zhodnocení přínosu dítěte – je zjevné, že dobrovolně bezdětní v dětech žádnou pozitivní hodnotu nevidí, naopak uvažují spíše směrem k přemrštěným nákladům, jejichž investici vyžadují aktuální výchovné trendy. Rovněž Easterlinovo pojetí této teorie je relevantní – rodičovská dovolená je považována za jednoznačnou brzdu v kariérním (ale i osobním) rozvoji. Dle mého názoru však závěry analýzy nejvíce odpovídají teorii hodnoty dětí. Ta tvrdí, že v současnosti je hlavním důvodem k tomu, aby se člověk stal rodičem, skutečnost, že si děti prostě přeje mít, vidí v nich hodnotu samu o sobě, navíc především hodnotu emocionální. Lidé, kteří děti jednoduše z jakéhokoliv důvodu nemají rádi, pak nemají jediný důvod je chtít a mít.

Obecně se dá říct, že oba teoretické mechanismy vzniku dobrovolné bezdětnosti, tedy kulturní přístup i teorie strukturálních bariér, se podle analyzovaných dat jeví jako relevantní.

Použitá literatura

ARIÉS, Phillippe. *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*. Harmondsworth: Penguin Books, 1960.

BADINTEROVÁ, Elizabeth. *Materská láska od 17. storočia po súčasnosť*. Vydání první. Bratislava: Aspekt, 1998. ISBN 80-85549-04-2.

BERGER Peter L., LUCKMAN Thomas. *Sociální konstrukce reality*. Brno: CDK, 1999. ISBN 80-85959-46-1.

BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Vydání první. Překlad Věra Dvořáčková. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-518-3.

BRYMAN, Alan. *Social Research Methods*. Third Edition. New York: Oxford University Press, 2008. ISBN 978-0-19-920295-9.

BURIÁNOVÁ, Barbora. *Jak se chováme on-line?*. Psychologie dnes. 2000 (12). Dostupné z <http://kpppbbs.svsbb.sk/material/info/online.html> (15.5.2010)

CAINOVÁ, Madelyn. *The Childless Revolution. What It Means to Be Childless Today*. 1st edition. Cambridge: Perseus Publishing, 2001. ISBN 0-7382-0460-9.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Náboženské vyznání obyvatelstva*. 2003. Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4110-03>

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0139-7.

DVOŘÁKOVÁ, Ilona. *Obsahová analýza / formální obsahová analýza / kvantitativní obsahová analýza*. Plzeň: FF ZČU, Katedra antropologických a historických věd – Centrum

aplikované antropologie a terénního výzkumu, 2010. Dostupné z
<http://antropologie.zcu.cz/obsahova-analyza-formalni-obsahova-analyza>. (29.5.2011)

EASTERLIN, Richard. *The conflict between aspirations and resources*. Population and development review 1976, 2 (3 – 4): 417 – 425.

ELSHTAINOVÁ, Jean Bethke. *Veřejný muž, soukromá žena*. Vydání první. Překlad Michaela Freiová. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1999. ISBN 80-86130-07-X.

FIALOVÁ, Ludmila.; HAMPLOVÁ, Dana; KUČERA Milan; VYMĚTALOVÁ Simona. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2000.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vydání první. Překlad Jan Jařab. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

GIDDENS, Anthony. *Unikající svět: Jak globalizace mění náš život*. Vydání první. Přeložila Jana Ogrocká. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2000. ISBN 80-85850-91-5.

HAKIMOVÁ, Catherine. *Work-lifestyle choices in the 21st century: Preference Theory*. 1st edition. Oxford: Oxford University Press, 2000. ISBN 0-19-924210-0.

HAŠKOVÁ, Hana. *Fenomén bezdětnosti*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-020-9.

HAŠKOVÁ Hana (ed.), ŠALAMOUNOVÁ Petra, VÍZNEROVÁ Hana, ZAMYKALOVÁ Lenka. *Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě*. Vydání první. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, edice Sociologické studie, 2006. ISBN 80-7330-092-3.

HAŠKOVÁ, Hana, ZAMYKALOVÁ, Lenka. Mít děti? – co je to za normu? Čí je to norma?. *Biograf*, 2006, č. 40-41: 3-53. Dostupné z
<http://www.biograf.org.ezproxy.is.cuni.cz/clanky/members/clanek.php?clanek=v4001>

HORSKÝ Jan, SELIGOVÁ Markéta. *Rodina našich předků*. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-195-6.

HOŘAVOVÁ, Šárka. *Dobrovolná bezdětnosti pod drobnohledem společenských norem*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita – Fakulta sociálních studií, 2009. Vedoucí práce Mgr. Lenka Slepíčková.

INGLEHART, Ronald. *The Silent Revolution: changing values and political styles among western publics*. Princeton: Princeton University Press, 1977. ISBN 0-691-07585-9.

KAA, Dirk van de. *The Past of Europe's Demographic Future*. Wassenaar: NIAS, 1999. ISBN 90-71093-31-X.

KOLÁŘOVÁ, Lenka. *Mít nebo nemít děti?*. Bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci: Fakulta zdravotnických věd, 2010. Vedoucí práce Mgr. Ivana Olecká.

LUVENOVÁ, Lynne van. *Být či nebýt matkou*. Vydání první. Přeložil kolektiv autorů. Praha: Volvox Globator, 2010. Překlad z originálu *Nobody's Mother: Life without Kids*. Touchwood Editions, 2006. ISBN 978-80-7207-774-8.

LUVENOVÁ, Lynne van; GILLESPIE, Bruce. *Být či nebýt otcem*. Vydání první. Přeložil kolektiv autorů. Praha: Volvox Globator, 2010. Překlad z originálu *Nobody's Father: Life without Kids*. Touchwood Editions, 2006. ISBN 978-80-7207-775-5.

MASLOW, Abraham. *A Theory of Human Motivation*. *Psychological Review* 50 (4) (1943):370-396.

MCDONALD, Peter. *Gender Equity in Theories of Fertility Transition*. *Population and Development Review*. 2000, roč. 26, č. 3, str. 427-439.

MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Překlad Hana Loupová. Vydání třetí. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-338-3.

MERTON, Robert King. *Studie ze sociologické teorie*. Překlad Jana Ogrocká. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007. Překlad z *Social structure and anomy in American sociological review*, 1968. ISBN 978-80-86429-70-0.

MÍSTECKÁ, Veronika. *Fenomén dobrovolné bezdětnosti v České republice*. Diplomová práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati – Fakulta humanitních studií, 2011. Vedoucí práce Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1999. ISBN 80-85850-75-3.

MOŽNÝ, Ivo, RABUŠIC, Ladislav. Česká rodina, sňatkový trh a reprodukční klima. In: MATĚJŮ, Petr, VEČERNÍK, Jiří. *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Vydání první. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0703-2.

OAKLEYOVÁ, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Vydání první. Překlad Milena Poláčková a Martin Poláček. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.

ORTNEROVÁ, Sherry. Má se žena k muži jako příroda ke kultuře? In OATES-INDRUCHOVÁ, Libora (ed.). *Dívčí válka s ideologií*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1998. ISBN 80-85850-67-2.

PEREGRIN, Jaroslav. *Význam a struktura: Strukturalismus (post)analytické filosofie*. Vydání první. Praha: Oikoymenth, 1999. Dostupné z <http://jarda.peregrin.cz/mybibl/HTMLTxt/417.htm>.

PUTNAM, Robert. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. 1st edition. New York: Touchstone Book, 2001. ISBN 0-7432-0304-6.

RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) 2001. ISBN 80-86429-01-6.

RABUŠIC, Ladislav; MAREŠ, Petr. Je česká společnost anomická?. *Sociologický časopis*: 1996, ročník 32, č. 2, str. 175 – 187. Dostupné z

http://sreview.soc.cas.cz/uploads/584b5537d0d8a8dde6b32d3ccbb3b4f1fb464d3e_305_175R-AMAR.pdf. (13.5.2011)

RENZETTI, Claire M.; CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Vydání první. Překlad Lukáš Gjurič. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.

ROLEČKOVÁ, Lenka. *Dobrovolná bezdětnost v Evropských zemích*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, 2006. Vedoucí práce PhDr. Ladislav Rabušic, CSc.

SINGLY, Francois de. *Sociologie současné rodiny*. Vydání první. Z originálu *Sociologie de la famille contemporaine* přeložil Stanislav Štěch a Ludmila Šašková. Praha, Portál, 1999.

SCHULZ, Winfried; HAGEN, Lutz; SCHERER, Helmut; REIFOVÁ, Irena. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-548-5.

SKUPNIK, Jaroslav. *Manželství a sexualita z antropologické perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2840-8.

11. Seznam příloh

Příloha č. 1:

Logická sekvence demografických jevů v druhém demografickém přechodu (text)

Příloha č. 2:

Vývoj úhrnné plodnosti v ČR v letech 1950 – 1999 (graf)

Příloha č. 3:

Kódovací instrukce (text)

11.1. Příloha č. 1:

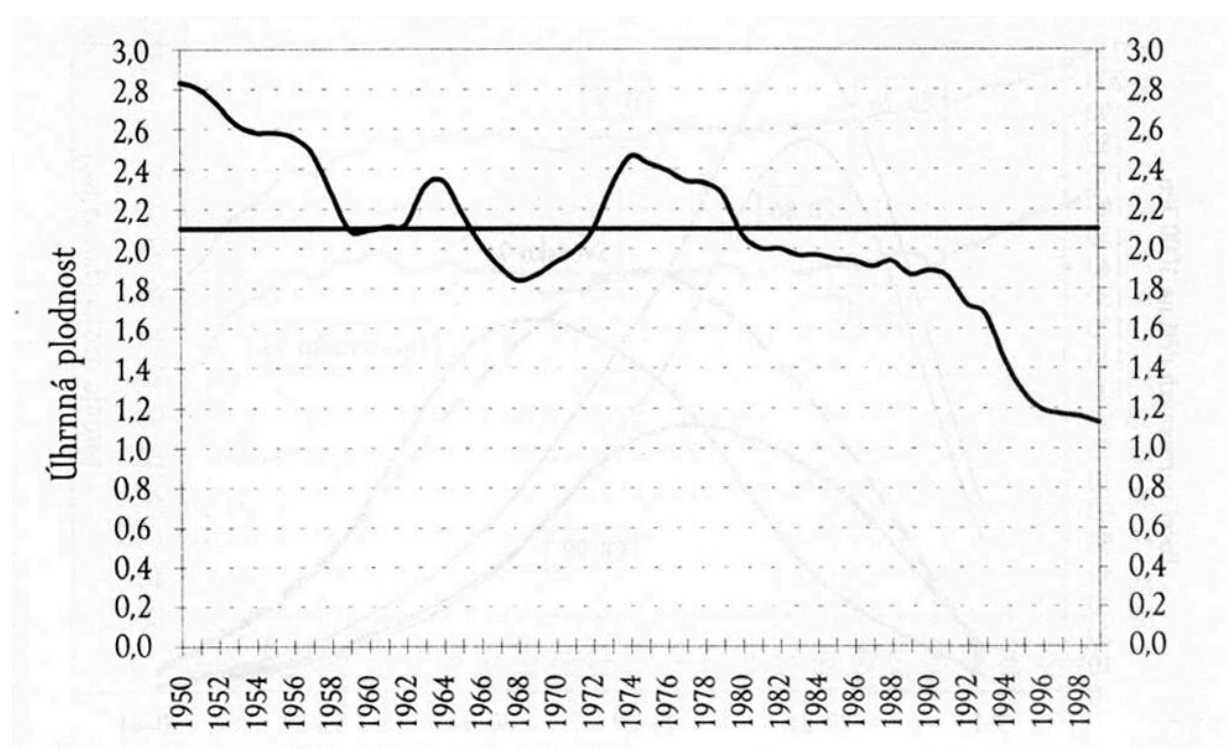
Logická sekvence demografických jevů v druhé demografické tranzici

1. Poklesla úhrnná plodnost, neboť ženy ve vyšším věku přestaly rodit děti.
 2. Snížily se i počty porodů dětí ve vyšším pořadí.
 3. Snížil se počet předmanželských koncepcí a počet sňatků vynucených z důvodu těhotenství nevěsty.
 4. Nicméně průměrný věk v době prvního sňatku ještě klesal.
 5. Prodloužil se interval mezi sňatkem a prvním porodem, začal se snižovat počet dětí, které mladé ženy rodily, a snižoval se počet porodů v nižších pořadích, což vše vedlo k dalšímu poklesu úhrnné plodnosti.
 6. Začala se zvyšovat rozvodovost.
 7. Mladí lidé odkládají uzavření sňatku, sňatek je nahrazován nesezdaným soužitím (kohabitací). Tím se zvýšil průměrný věk v době prvního sňatku.
 8. Nesezdané soužití se stává stále populárnější, mladí lidé uzavírají sňatek, až je nevěsta těhotná. Současně se i zvyšuje podíl dětí narozených dříve, než je sňatek uzavřen. Celkově se zvyšuje průměrný věk v době prvního porodu.
 9. Uzákonění možnosti sterilizace a potratů dále snížilo nechtěná otěhotnění, což má mimo jiné za následek, že se snižují počty porodů ve věku, kdy je žena na konci svého plodivého období.
 10. Nesezdané soužití získává další podporu tím, že tuto formu partnerského svazku preferují jednak ti, kdo své manželství ukončili rozvodem, jednak ti, jejichž manželství skončilo úmrtím jednoho z manželů.
 11. Kohabitace je stále více považována za alternativu k manželství, takže se zvyšují počty dětí narozených svobodným rodičům.
 12. Úhrnná plodnost se stabilizuje na nízké úrovni.
 13. Úhrnná plodnost se po nějakém čase začíná poněkud zvyšovat, když začínají plodit ty ženy, které až dosud porody odkládaly. Zvyšuje se také podíl prvních a druhých dětí narozených ženám ve vyšším věku.
 14. Dobrovolná bezdětnost se stává stále významnějším demografickým rysem.
- Plodnost jednotlivých kohort se stabilizuje na úrovni, která je pod reprodukční hranicí.

Zdroj: van de Kaa in Rabušic: 2001, 185

11.2. Příloha č. 2:

Vývoj úhrnné plodnosti v ČR v letech 1950 – 1999
(průměrný počet živě narozených dětí na jednu ženu)

Zdroj: Kučera: 2004 in Rabušic: 2001, 211

11.3. Příloha č. 3

Kódovací instrukce

význam kategorií a podkategorií, podmínky zápisu a způsob vyplnění

vloženo dní zpátky

- zaznamenání údaje, jenž je v těle příspěvku uveden na počátku prvního řádku pod názvem příspěvku ve formátu: „xxxx dní zpátky“
- způsob vyplnění: zápis uvedené číslovky

počet komentářů

- zaznamenání údaje, jenž je uveden v těle příspěvku za samotným textem příspěvku ve formátu: „Komentáře: xxx“
- způsob vyplnění: zápis uvedené číslovky

pohlaví

- údaj o pohlaví příspěvatele, vyhodnocení na základě jednoznačně určitelné přezdívky (jednoznačně rozlišitelné ženské či mužské jméno, slovesné tvary ženského nebo mužského rodu)
- způsob vyplnění:
 - zápis f = žena
 - zápis m = muž
 - zápis n = nezjištěno

Dětná témata

Příspěvky, které se jakýmkoliv způsobem vztahují k dětem, rodičům, projevům rodičovství, dobrovolné bezdětnosti.

vztah k dětem

- vyjádření týkající se dětí
- podkategorie:
 - o **v blízkém okolí** = vyjádření týkající se dětí a projevů dětí v blízkém sociálním okolí mluvčího – tj. děti ve vlastním příbuzenstvu, v příbuzenstvu partnera nebo manžela, děti přátel a známých, (imaginární) vlastní
 - o **obecně** = vyjádření týkající se dětí a projevů dětí obecně či neadresně; výroky obecně vyjadřující vztah k dětem, hodnocení chování blíže neznámých dětí
- zápis a = deklarace kladného vztahu k dětem, kladné ohodnocení, pochvala
- zápis n = deklarace záporného vztahu, záporné hodnocení, výtky, označení dítěte hanlivým výrazem
- oba zápisy možné

vztah k rodičům

- vyjádření týkající se rodičů, rodičovství a jejich projevů
- podkategorie:
 - o **v blízkém okolí** = vyjádření a zkušenosti týkající se rodičů, projevů rodičů a rodičovství v blízkém sociálním okolí mluvčího – tj. ve vlastním příbuzenstvu, v příbuzenstvu partnera, mezi přáteli a známými, případně (představy) sebe jako rodiče
 - o **obecně** = vyjádření a zkušenosti týkající se rodičů, projevů rodičů a rodičovství obecně či neadresně; výroky obecně vyjadřující vztah k rodičům, rodičovství a jejich projevům, hodnocení chování blíže neznámých rodičů

- zápis a = kladný vztah, kladné hodnocení, pochvala, dobrá zkušenost
- zápis n = záporný vztah, záporné hodnocení, výtky, hanlivé označení (s výjimkou slova „breeder“), negativní zkušenost
- oba zápisy možné

přístup okolí

- názory a hodnocení zaznamenané na adresu dobrovolné bezdětnosti
- podkategorie:
 - o **blízké okolí** – předsudky, stereotypy nebo zmiňované názory na dobrovolnou bezdětnost či její hodnocení lidmi z blízkého příbuzenstva nebo příbuzenstva partnera, přátel a známých (s výjimkou partnera)
 - zápis a = vnímané kladné hodnocení, pozitivní přístup nebo tolerance, souhlas
 - zápis n = vnímané špatné hodnocení, negativní přístup, nepochopení, odpor, kritika
 - oba zápisy možné
 - o **vzdálené okolí** – předsudky, stereotypy, obecné názory či hodnocení ostatních členů společnosti, kteří nejsou uvedeni v kategorii „blízké okolí“ (s výjimkou partnera)
 - zápis a = vnímané kladné hodnocení, pozitivní přístup nebo tolerance, souhlas
 - zápis n = vnímané špatné hodnocení, negativní přístup, nepochopení, odpor, kritika
 - oba zápisy možné
 - o **partner** – názor či hodnocení životního partnera, partnerky, manžela, manželky
 - zápis a = vnímané kladné hodnocení, pozitivní přístup nebo tolerance, souhlas
 - zápis n = vnímané záporné hodnocení, negativní přístup, nepochopení, odpor, kritika
 - oba zápisy možné
 - o **pocit diskriminace, omezování** – výroky naznačující pocity znevýhodnění nebo omezování pramenící z dobrovolné bezdětnosti
 - zápis x = výskyt
 - o **tlak na dětnost** – výroky značící zaznamenaný tlak na změnu rozhodnutí týkající postoje k možnosti stát se rodičem
 - zápis x = výskyt

hodnocení dobrovolné bezdětnosti

- vztah dobrovolně bezdětných k vlastnímu postoji, jak jej sami vnímají
- podkategorie:
 - o **ne/výhody** = výroky značící pocíťované výhody či nevýhody dobrovolné bezdětnosti
 - zápis „a“ = výhody
 - zápis „n“ = nevýhody
 - oba zápisy možné
 - o **ne/spokojenost** = deklarace ne/spokojenosti s dobrovolnou bezdětností
 - zápis „a“ = spokojenost
 - zápis „n“ = nespokojenost
 - oba zápisy možné

- **pochyby** = výroky značící pochybnosti nebo nejistotu o rozhodnutí zůstat dobrovolně bezdětným/nou, pochybnost o správnosti dobrovolné bezdětnosti obecně
 - zápis „x“ = výskyt
- **jistota** = deklarace jistoty a neměnnosti svého rozhodnutí, přesvědčení o správnosti dobrovolné bezdětnosti obecně
 - zápis „x“ = výskyt

důvody k bezdětnosti

- příčiny či důvody uváděné jako zdroj rozhodnutí zůstat dobrovolně bezdětným/nou nebo uvedené jako domněnka obecné příčiny tohoto jevu
- podkategorie:
 - **ekologie** – obavy ze znečištění planety nebo hrozícího nedostatku surovinových zdrojů uvedené v souvislosti s vlastním rozhodnutím zůstat dobrovolně bezdětný/á nebo uvedené jako domněnka obecné příčiny tohoto jevu
 - **přelidnění** – neochota přispívat k již tak vysokému počtu obyvatel planety uvedená v souvislosti s vlastním rozhodnutím zůstat dobrovolně bezdětný/á nebo uvedená jako domněnka obecné příčiny tohoto jevu
 - **špatné dětství** – špatné hodnocení vlastního dětství uvedeno v souvislosti s vlastním rozhodnutím zůstat dobrovolně bezdětný/á nebo uvedeno jako domněnka obecné příčiny tohoto jevu
 - **absence rodičovských pudů** – nechuť stát se rodičem v příčinném vztahu s geny, s nedostatkem přirozeného instinktu stát se rodičem uvedená v souvislosti s vlastním rozhodnutím zůstat dobrovolně bezdětný/á nebo uvedené jako domněnka obecné příčiny tohoto jevu
 - **nemoc** – nemoc jiná než neplodnost uvedená v souvislosti s vlastním rozhodnutím zůstat dobrovolně bezdětný/á nebo uvedená jako domněnka obecné příčiny tohoto jevu
 - **ztráta bezdětného života** – nechuť k rodinnému životu, ke ztrátě svobodného života bez závazků uvedená v souvislosti s vlastním rozhodnutím zůstat dobrovolně bezdětný/á nebo uvedená jako domněnka obecné příčiny tohoto jevu
 - **stav společnosti** – celospolečenská situace ekonomická, politická, morální aj. uvedená v souvislosti s vlastním rozhodnutím zůstat dobrovolně bezdětný/á nebo uvedená jako domněnka obecné příčiny tohoto jevu
 - **kariéra, cestování** – důraz na pracovní úspěchy a možnost cestovat uvedená v souvislosti s rozhodnutím zůstat dobrovolně bezdětný/á
 - **strach ze selhání** – deklarované obavy z toho, že by dotyčný nebyl dobrým rodičem, nedostal by očekávání, které by na něj v této roli byly kladeny, uvedené v souvislosti s vlastním rozhodnutím zůstat dobrovolně bezdětný/á nebo uvedené jako domněnka obecné příčiny tohoto jevu
 - **špatné zkušenosti s dětmi** – negativní zkušenost s dětmi uvedená v souvislosti s vlastním rozhodnutím zůstat dobrovolně bezdětný/á nebo uvedená jako domněnka obecné příčiny tohoto jevu
 - **jiné** – důvody které nespádají do výše uvedených kategorií
- zápis x = výskyt

jak se nestat rodiči

- tematizace způsobů, jak se vyhnout rodičovství ve fyziologickém slova smyslu – tj. vlastnímu otěhotnění nebo otěhotnění partnerky nebo přivedení nechtěného potomka na svět

- podkategorie:
 - o **antikoncepce** = tematizace antikoncepce, podoby užívané antikoncepce a názory na ni, deklarované užívání, názory na antikoncepci a její užívání
 - o **sterilizace** = zvažování podstoupení zákroku, názory na něj
 - o **potraty** = názory na interrupce
- zápis x = výskyt

důvody připojení k diskuzi

- důvody, které přivedly přispěvatele k připojení s k diskuzi
 - o **lidé se stejným názorem** – spokojenost s tím, že diskutér našel prostředí, v němž se vyskytují lidé se stejným postojem, kde najde pochopení, nebude za svůj názor odsouzen, dobrý pocit z toho, že není se svým názorem sám
 - o **hledání rad** – diskutér žádá o radu, jak se zachovat v určité situaci do které ho přivádí jeho dobrovolná bezdětnost
 - o **potřeba svěřit se** – sdělování vlastního životního příběhu nebo příhody nebo cizího životního příběhu nebo příhody, které jsou spojeny s dobrovolnou bezdětností
 - o **potřeba podpory** – implicitní potřeba či přímé vyžádání souhlasu se správností vlastní volby zůstat dobrovolně bezdětným/nou nebo s dobrovolnou bezdětností obecně
- zápis x = výskyt

doporučované odkazy

- o odkazy na kulturní obsahy, které souvisejí s dobrovolnou bezdětností – články, knihy, filmy, www a jiné zdroje s relevantní tematikou
 - zápis a = hodnocené jako dobré, přínosné, podporující dobrovolně bezdětné a dobrovolnou bezdětnost
 - zápis n = kritizované, kritizující dobrovolně bezdětné a dobrovolnou bezdětnost
 - oba zápisy možné

ostatní

- témata, která nespádají ani pod jedno z předchozích, přesto se ale tématicky týkají dětí nebo bezdětnosti
- podkategorie:
 - o **poezie** – básně a říkanky s tematikou dobrovolné bezdětnosti nebo o dětech, rodičích
 - zápis x = výskyt
 - o **ostatní** – témata, která neodpovídají ani jedné z výše uvedených kategorií a podkategorií
 - zápis x = výskyt

Hraniční témata

Příspěvky, které stojí na hranici mezi dětnými a nedětnými tématy, zasahují do obou oddílů.

alternativní identita

- snahy o konstrukci alternativní identity, která by nahradila v životě bezdětných rodičovskou roli nebo nahradila či rozšířila v identitě dobrovolně bezdětných negativní vztahování se k dětnosti
 - o **zvířata** – nahrazení rodičovské role péčí o domácí či jiná zvířata
 - zápis x = výskyt
 - o **charitativní činnost**

- zápis x = výskyt
- **nespecifikovaná**
 - zápis x = výskyt

Nedětná témata

Témata, která se netýkají dětí, rodičů, projevů rodičovství, dobrovolné bezdětnosti (mohou s nimi být spojována, ale nejsou hlavním námětem příspěvku).

práce

- zaměstnání diskutérů, spokojenost s ním atd.
- zápis x = výskyt

společnost

- společenská témata, která se netýkají dětí, rodičů ani dobrovolné bezdětnosti
- podkategorie:
 - **společenské aktuality** – politika, společenské problémy globálního i lokálního charakteru, hospodářské otázky, sociální otázky, morálka, věda
 - zápis x = výskyt
 - **mezilidské vztahy** – partnerské problémy, psychologie vztahů
 - zápis x = výskyt

zájmy, volný čas

- **kultura** - filmy, divadlo, www a jiné okruhy zájmové činnosti a volnočasových aktivit atd.
 - zápis x = výskyt
- **mystika** – sny, astrologie, mystéria a jiná paranormální témata
 - zápis x = výskyt

osobní problémy

- svěřené čistě osobní problémy jednotlivých diskutérů
- zápis x = výskyt

ostatní

- témata, která nespádají do žádné z kategorií a netýkají se dětí, rodičů a bezdětnosti
- podkategorie:
 - **technické záležitosti fóra** – dotazy uživatelů na organizaci diskuze či stránky, žádosti o pomoc s tímž aj.
 - zápis x = výskyt
 - **záležitosti organizace klubu** – organizace srazů apod.
 - zápis x = výskyt
 - **ostatní**
 - zápis x = výskyt